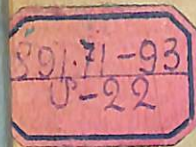

Wm. Ste

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

891. 715

Վ-22

ՆՈՒՆԵՐ ԺԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ

Այ

ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ

ՄԱՄԻՆ-ՍԻՐԻԵԱԿԻ

ԼՈՒՍԱՏՏԻԿՆԵՐ

Փոխադրեց

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Թ Ի Յ Լ Ի Զ

ԷԼԷՔՏՐԱԶԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՅԻ ՊՈԼԻՑ. 7.

1907

(95)

891.71-93
Մ- 92

ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ

30 MAY 2011

ՄԱՍԻՆ-ՍԻՔԻՐԵԱԿԻ

ԼՈՒՍԱՏՏԻԿՆԵՐ

Փոխադրեց

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

178

Ք ի Ֆ Լ ի Ս

ԵԼԵՔՏՐՈՆԱԳՐԱԳՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ, ՊՈԼԻՑ. 7
1907 (95)

0121-5/11/96

580
2001

9 7 5 4 2 2 5 5 4 0 1

ጸጊቶጊታ

ԶՐԱՄԱՐԴ ՊԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

U

որքրիկ յաւերժահարսը երկար
խաղում էր լուսատունիկով
և ուրախ ծիծաղում: Ահ,
ինչպէս ծիծաղաշարժ է, կա-
սես կանաչ կրակ լինի. այս
ասելով պնդացրեց նրան իր
մազերի մէջ ու նայեց ջրին,
ինչպէս նայում են հայելու մէջ: Այս էլ ծի-
ծաղաշարժ թուաց յաւերժահարսին. յետոյ յան-
կարժ մի ձանձրոյթ եկաւ վրան ու հարցրեց.

— Լուսատանիկ, անուանդ ի՞նչ է:

— Գիշերավառ. իսկ քո անո՞ւնը:

— Զրամանուկ, այս անունով է ինձ կան-
չում Զրապապը: Սրի նրան հիւր գնանք:

— Մեծ ուրախութեամբ: Այստեղից մօտ է, չէ՞:

— Շատ մօտ, միքանի քայլ: Նա շատ բարի է, Այծամարդի նման չէ, որ վախեցնում է ամենքին:

— Այծամարդն էլ չար չէ, Զրամանուկ, միայն սիրում է կատակներ անել: Միակ պակասութիւնը նրա չափազանց հոգնալն է...

Զրապապը ապրում էր լճի ամենախոլ ծայրում, որտեղից անանուն գետակն էր հոսում: Յաւերժահարսը հեռուից տեսաւ նրան:

— Լուսատտնիկ, տեսնո՞ւմ ես Զրապապին:

— Ոչինչ չեմ տեսնում, քայց նկատում եմ, որ մշուշի պէս մի բան է բարձրանում...

— Հէնց դա Զրապապը ինքն է, նա ամպի պէս ճերմակ է...

Երբ լողալով աւելի մօտեցան, լուսատտնիկը յիշաւի տեսաւ Զրապապի երկայն բոլորովին ճերմակ մօրուսը, որ մշուշի նման տարուբերում էր, տեսաւ և նրա գլխի ճերմակ մազերը, կապոյտ ու մեծ բարի աչքերը: Զրապապն էլ տեսաւ փոքրիկ յաւերժահարսին: Բարի ծերուկը քանի օր էր, որ բարկացած էր. այժմ ուրախ էր գուարթ Զրամանուկի հետ տակից գլխից խօսելու:

— Բարո՞վ, պապիկս:

— Բարո՞վ, թոռնիկս:

— Պապիկ, քեզ համար ընծայ եմ բերել:

— Շնորհակալ եմ, թողնիկս:

— Զրմանուկը իր լուսատուները տուեց Զրապապին ու արծաթի զանգակի հնչիւնով կրկնաշաց: Ծերունին նայեց լուսատուներին ու ասաց.

— Էհ, ես էլ ասեմ ինչ չտեսնուած բան պիտի լինի: Դուք էլ բան չունիք, դատարկ բաներով էք զբաղւում:

— Պապիկ, սիրելիս, մի բարկանար, չէ՞ որ դու մեր բարի ծերունին ես, իսկ լուսատուները այնպէս ծիծաղաշարժ է. թող, բո մօրուսին նստացնեմ...

— Դադարիր, խեղկատակ. ձեր բանն ու գործը կատակ անել ու զուարճանալն է: Ես ժամանակ չունիմ...

— Գիտես պապիկ, Այծամարդը երեկ մեզ վրայ լուսատուներ թափելով՝ լաւ վախեցրեց:

— Այո, գիտեմ, նա էլ բան ու գործ չունի. աննպատակ պտտում է անտառում և զանազան բաներ հնարում...

— Իսկ դու, պապիկ, այնուամենայնիւ մի՞ չարանար: Քանի օր է, որ դու չարանում ես, լճի ջուրը տակն ու վրայ է լինում. երբ դու բարկացած ես...

— Ինչպէս չբարկանամ, թողնիկս... Որսորդները եկել են իմ լիճը, իմ բազերը կոտորել, եղեգնուտը տրորել, խոտը ուրի տակ տուել, իսկ ես պէտք է նրանցից յետոյ մճեճուածները կար-

գի բերեմ: Ով որ էլ լինի իմ տեղ, կրթարկանայ:

— Ահ, ինչպէս սարսափելի էր, յիշեց Զրամանուկը: Նրանք ձեռներին որոտ ու կայծակ ունէին... Մենք բոլոր ժամանկ ելեգների մէջ թագ էինք կացել:

— Բայց ես էլ նրանց լաւ վախեցրի, թոռնիկս: Երկու անգամ նաւակը շուռ տուի, որսորդներից մէկի ոտից բռնած՝ եղեգների մէջ բարձր տուի... Եթէ երկրորդ անգամ գան, դեռ շատ բաներ կանեմ:

— Ես էլ տեսայ նրանց. բարակ ձայնով սաց լուսատտնիկը:

— Տեսել ես ու լռիր. խօսքը կտրեց Զրամանուկը: Յիշելուց մարդու զգուանքն է գալիս:

Զրամանուկը նստեց ափին, ոտները մինչև ծունկը կախեց ջրի մէջ ու հառաչելով ասաց.

— Ահ, պապիկս, ինչպէս ձանձրալի է: Մենք ամեն ինչ անում ենք, որ ուրախ անցնի— և երգում ենք և պարում և լճի վրայ լողում, բայց դարձեալ ձանձրալի է. այնպէս ձանձրալի է, որ մինչև անգամ ամեն մի ճիճու տեսնելու ուրախ ենք...

— Իսկ ես ձանձրանալու ժամանակ չունիմ, խստութեամբ պատասխանեց Զրամանուկը, մօրուսը սղալելով: Ահագին գործ կայ, էլ որտեղ մարդ կը ձանձրանայ: Դուք պարապ էք, դրա համար էլ ձանձրանում էք: Չէ կարելի հէնց

շարունակ երգեր երգել ու պարել: Ահա Այծամարդն էլ անգործ թափառում է անտառում և պարապութիւնից մարդկանց վախեցնում, բայց դուք այդ էլ չէք կարողանում անել:

— Պապիկ, ձանձրալի է, բայց դու դեռ բարկանում էլ ես, զանգատուեց Զրամանուկը:

— Լաւ, էլ չեմ բարկանայ:

Բ

— Պապիկ դու ի՞նչ ես շինում, բարակ ձայնով հարցրեց լուսատանիկը։

— Ի՞նչ եմ շինում։ Ա՛հ, դու յիմար, յիմար... քիչ մնաց, որ Զրապապը նորից չարանար։ Ես ի՞նչ եմ շինում։ Ես ամեն բան անում եմ, յիմար։ Եթէ ես չլինիմ, դուք ի՞նչպէս կապրէք։ Կուգենայիր ջուր խմել և չէիր ճարի։ Այո... չէիր ճարի... Իսկ ես ցօղով քո ծարաւը յագեցնում եմ։ Ա՛ռ, խմի՛ր, յիմար։ Ի՞նչ կըլինէր, եթէ ես ամենքի հոգսը չքաշէի։ Երեկոյեան ես ջրերից ու խոնաւ տեղերից մշուշը հաւաքում եմ, գիշերը խտացնում, առաւօտը բարձրացնում, ուղղակի արևի հանդէպ ուղարկում։ Եւ ահա տեսնում ես, միտեղ նա ցօղի տեսքով է թափթփւում, միւս տեղ անձրևի և ամեն մի խոտը, ամեն մի ծառիկը խմում է մինչև կըշտանալը։ Իսկ յետոյ ո՞վ է նորից ջուրը մի տեղ հաւաքում, առուակներ կազմում, գետերը թափում ու տանում մինչև կապուտակ ծովը։ Այդ ամենը ես եմ անում, յիմար... Ծառի ամեն մի

տերևը լուանում եմ, ամեն մի խոտիկը ցօղով սրսկում, ամեն մի արմատիկը ջրում—այնքան գործ կայ, որ չգիտես որն անել։ Իսկ ջրում գիտես որքան կենդանի արարածներ են ապրում, դրանց թիւ ու համար չկայ։

Ամեն ջրային մեղ, որդներ, պղոճներ, խխունջներ, խեցգետիններ, գորտեր, ամեն տեսակի ձկներ, իսկ ջրի վրայ որքան թռչուններ որ ապրում են, բոյն դնում, ձագեր հանում, ինձ ծերունուս գովում են։ Ինձ մօտ ճահիճներում ջրջում են երկայնակտուց ու երկարտալ կացարները, լորամարգիներն ու ձկընկուլները—միթէ քիչ ճահճային թռչուններ կան։ Դրանք էլ ամենքը ինձ ծերունուս գովաբանում են։ Եթէ ցօղ չտամ, ճահիճները չորացնեմ, գետերը աւազով ծածկեմ, էլ ապրելու տեղ չեն ունենայ։

— Պապիկ, այդքան բան մենակ ի՞նչպէս ես կառավարում, զարմանքով հարցրեց լուսատանիկը։

— Ահա ինչպէս... Ես օգնականներ ունիմ։ Իմ առաջին օգնականը—կարմիր արևն է։ Նա է, որ իմ մշուշը բարձրացնում է, տաքացնում է ջուրը, ամեն խոտեղէն չորացնում ու ամեն ծաղկի լոյս տալիս։ Իմ երկրորդ օգնականը—քամին է։ Նա է, որ արար աշխարհին փռում է իմ ամպերը։ Կայ մի երրորդ օգնական ևս։ Ամառը գործը մենակ ես եմ տանում,

բայց ձմեռը ամեն տեղ չեմ կարողանում հասնել: Ահա այդտեղ ինձ օգնում է իմ եղբայրը — բիթ կարմրցնող Սառնամանիք — պապիկը: Նա է, որ գետինը սառեցնում է ու վերևից փափուկ ձիւնով ծածկում, որ սառած գետնի մէջ ոչ մի սերմ, ոչ մի արմատիկ չփչանայ: Նա է, որ մաքուր սառուցով ծածկում է ջուրը, որ կասես կամուրջ լինի երեսովը ձգած: Եւ ձմեռը ամեն մի հատիկ, ամեն մի խոտիկ կասես օրօրոցում հանգստանում է և հէնց որ գարնան առաջին արեւին զարթնում են, ես նրանց զարնանային տաք ջրով ոռոգում եմ: Իմ գլխաւոր աշխատութիւնը գարնանն է. ամեն տեղ առուակներ են վազում, կասես փոքրիկ երեսիկներ լինին. անտառում ու մարգագետիններում ամեն տեղ ջուր է լցուած, կասես ապակիներ լինին փռած. գետինը խմում է ջուրը, կշտանում, ես աւելորդ ջուրը տանում գետերըն եմ թափում ու այնտեղից կապոյտ ծովը ուղարկում: Ո՛հ, որքան գործ կայ անելու, էլ մարդ կարող է ձանձրանալ... Եթէ մի օր չաշխատեմ, ամենը կըփչանայ:

— Պապիկ, քո գործը դժուար է, ցաւակցաբար ասաց լուսատունիկը:

— Սովորել եմ, առանց գործի ձանձրալի է:

Ջրապապը յանկարծ խոր մտքի մէջ ընկաւ, յետոյ իւր ճերմակ մօրուսը սղալեց, յառաջեց ու ասաց.

— Աշխատելը ուրախութիւն է ինձ համար, յիմար, բայց ցաւն այս է... Է՛հ, մի խօսքով ես թշնամի ունիմ: Այո, այնպիսի թշնամի, այնպիսի թշնամի, որ էլ չեմ կարող ասել:

— Ա՛հ, ես գիտեմ ով է քո թշնամին. վրայ բերեց յաւերժահարսը: Մարդը, այնպէս չէ: Դարձեալ պիտի գանգատուես ու չարանաս... Ձանձրալի է: Ես հարիւր անգամ եմ լսել դրամասին:

— Սիրելի Ջրամանուկ, պապիկի խօսքը մի կտրիր, թող որ պատմէ, խնդրեց լուսատունիկը: Ես կարծում էի թէ աշխարհի ամեն բաները գիտեմ, բայց դուրս է գալիս, որ միայն կէսը յայտնի է: Պապիկ, քո գլխաւոր թշնամու մասին պատմիր, խնդրում եմ:

— Ի՞նչ պատմեմ, յիմար: Ո՛հ, այդ մարդը ինձ ի՛նչ չէ արել: Որքան ջրեր առուններով լրճերից տարել է, բանի բանի ճահիճներ չորացրել, բանի գետեր փչացրել և որ ամենամեծ չարիքն է — կտրում փչացնում է անտառները: Նա անտառը կտրում է և ես տեղ չունիմ ջրի պաշար պահելու: Այն տեղերը, ուր մի ժամանակ գետնից քչքչան աղբիւրներ էին վազում, այն տեղերը ուր խոտը կանաչին էր տալիս, ուր անտառի ծաղիկները, թփերն ու ծառերը զարդարում էին — այժմ միայն չոր հողն է մնացել: Ո՛հ, նա իմ գլխին մեծ փորձանք է... Ես դեռ չեմ հաշուում այն ամեն վնասները, որ նա

ինձ տալիս է. — ձկները որսում է, ճախնային ու ջրային թռչունները կտորորում, խոտը հրն- ձում և գեռ այգ ամենը նրան քիչ է: Ես նրանից թագցնում եմ ջուրը գետնի խոր- քերում, նա ջրհորեր է փորում՝ իմ ջուրը գոլանում... Իսկ որտեղ ջուր չկայ, այնտեղ կեանք չկայ:

— Պապիկ, մարդու մասին ես քեզ մի բան պատմեմ, ասաց լուսատուները: Մինչև անգամ ծիծաղելի է:

— Էհ, պատմիր, պատմիր, խնդրեց յաւեր- ժահարսը, ուրախ բան է, չէ՞:

— Այո, ուրախ:

— Դէ, լսենք յիմար ճիճուին, համաձայն- ւեց Զրապապը, իր մօրուսը սղալելով: Միայն տես ճշմարիտն ասա, դատարկ բաներ դուրս չտաս:

Ճիճուն առաջ հազաց, յետոյ սկսեց իր պատմութիւնը:

— Մարդկանց հետ ես շատ ժամանակ չէ որ ծանօթացել եմ, բայց այնպէս մօ- տիկ, որ առանց սխալուելու կարող եմ նրանց մասին դատել:

— Բանն այսպէս էր: Յիշում էք, թէ ինչ- պէս որսորդները այստեղ եկան:

— Ո՛հ, ինչպէս չէ, ախ քաշեց Զրապապը: Նրանց գնալուց՝ ես բաւականին հոգս ու- նեցայ:

— Իսկ ես աւելի ունէի, պապիկ: Նրանք ամբողջ օրը որսի էին և զիշերը մեզ մօտ ան- տառում անցրին: Նրանց հետ Գէորգ անունով մի երեխայ կար, որ որսորդներից մէկի որդին էր: Այս Գէորգը հազիւ թէ սովորել էր հրացան արձակել, բայց այնուամենայնիւ մի բառ էր

սպանել: Երբ շուներ սպանուած թռչունը տուեց
Գէորգին, նա խղճահարուեց: Բաղը այնպէս սի-
րուն էր և Գէորգը շատ ցաւեց նրա վրայ: Ին-
չո՞ւ նրան սպանեց: Նա ուրախ լողում էր իւր
համար, կարելի է նա եղբայրներ ու բոյրեր
ունէր: Առհասարակ լաւ բան չէր այդ, բայց և
այնպէս Գէորգը բարի տղայ էր:

Ես զարմացայ, որ նա ծածկում էր իւր խղ-
ճահարուիլը միւս որսորդներից և իրան ձեաց-
նում էր թէ ինքը շատ ուրախ է: Ինքն իրան
Գէորգը այսպէս էր մտածում, թէ աւելի գուար-
ճալի է քարեր ու խեցեմորթներ հաւաքել, ծա-
ղիկներ քաղել ու թիթեռներ բռնել, բայց միւս
կողմից ուզում էր մեծ երևալ և մեծերի պէս
աշխատում էր խօսել: Երեկոյեան որսորդները
մեծ կրակ վառեցին և երկար ժամանակ ընթ-
րիքի էին նստած և ընթրիքի ժամանակ մէկ
մէկու զարմանալի բաներ էին պատմում: Գուրս
էր գալիս որ կարծես ամեն մէկը ուզում էր
միւսներին խելօք երևալ: Ես խոտերի մէջ պառ-
կել էի, բոլորովին մօտ և լսում էի ինչպէս են
նրանք պարծենում և խոստովանք լինի, շատ
ստեր էին խօսում: Ես մինչև անգամ նրանց
տեղ ամաչում էի, այնպէս ամաչում, որ ամօ-
թից իմ կրակը կանաչ գոյն առաւ: Գէորգը իս-
կոյն նկատեց ինձ, բռնեց և ուրախութիւնից
կանչեց.

— Ահ, ինչպէս սիրուն Գիշերավառ-ճիճու է:

Ես առաջին անգամ լսեցի իմ անունը և
խոստովանում եմ ինձ շատ հաճելի էր, որ ինձ
ճանաչեցին ինչպէս մի հին ծանօթի: Ինքս բո-
լորովին փոքրիկ ճիճու և ամենքը ճանաչում
են: Ի հարկէ ով էլ լինէր, գոհ կմնար:

— Հայրիկ, այս ճիճուին ես թաշկինակումս
կըղնեմ. նա այնպէս փառահեղ է, թանկագին
քարի պէս լոյս է տալիս, ասաց Գէորգը ձեռի
ափում ինձ տնտղելով:

— Ո՛չ, թաշկինակում դու նրան կըջարդես,
պատասխանեց հայրը: Ծխախոտի մի տուփ վերց-
րու ու մէջը դիր:

— Հայրիկ, ես էլի լուսատուիկներ կըհաւա-
քեմ... Շատ-շատ լուսատուիկներ:

— Ծշմարիտն ասած՝ տուփի մէջ ընկնելը
ինձ դուր չեկաւ, մանաւանդ երբ Գէորգը մի
քսան լուսատուիկներ էլ ժողովեց այնտեղ,
խփանով ծածկեց ու բողով կապեց: Սարսափե-
լի նեղուածք էր և յետոյ—օղը վատ: Մենք ա-
մենքս փուշտում ու հագում էինք, մինչև որ
վարժուեցինք: Լուսատուիկներից մի քանիսը
վախից ու վշտից բոլորովին դադարեցին լոյս
տալուց, միւսները տրանջում ու բարկանում
էին, իսկ մնացածները ամբողջ գիշերը տուփի
մէջ սողում էին ի գուր մի անցք որոնելով: Ո՛հ,
ինչպիսի սարսափելի գիշեր էր... Իմ մասին
միայն այս կասեմ, որ ես քաշուել էի մի ան-
կիւն և ամբողջ գիշերը դառնացած՝ լուռ էի,

նախազգալով որ դեռ աւելի վատթար բան կարող է տուաջս գալ, թէև ստուարաթղթի (կարտոնի) տփից աւելի վատթար բան դժուար թէ գտնուի:

— Այնուամենայնիւ հետաքրքրական է պատմութիւնը, նախանձեց յաւերժահարսը: Յետոյ ի՞նչ եղաւ:

— Այն, որ ես ուղղակի քաղաք գնացի. շարունակեց լուսատանիկը հպարտութեամբ: Այն, քաղաք:

— Ահ, ինչ բաղդաւոր ես, կրկին նախանձեց նրան յաւերժահարսը: Քաղաքը ի՞նչ բան է:

— Քաղաքը... քաղաքը, — այդ... այդ, էհ մի խօսքով — շարքով դասաւորուած ահագին տուփեր են, իսկ նրանց մէջ մարդիկ են ապրում: Առհասարակ մի լու բան չկայ: Մինչև անգամ ես ցաւեցի այդ անբաղդ մարդկանց վրայ, որոնք պէտք է ամբողջ կեանքը այդպիսի տուփերի մէջ անցկացնեն: Ես կարծում եմ հէնց դրանից է, որ նրանք այնպէս չար են: Ես այդ բանը փորձել եմ ինձ վրայ: Քաղաք հասնելով՝ Գէորգը մեր տուփը բերեց, բաց արաւ ու աւաց:

— Ո՛հ, ցերեկով ինչպիսի տգեղ ճիճուներ են...:

Մենք ի հարկէ վշտացանք: Ինչպէս կրկին, որ հիւր տանէն ու ծիծաղին վրադ: Միքանի լուսատուիկներ արդէն մեռած ընկած էին և

Գէորգը, առանց որևէ ցաւակցութիւն յայտնելու, դէն շարտեց:

— Իսկ այս մէկը կենդանի է... գովեց նա, երկու մատով զգուշութեամբ ինձ վերցնելով... բոլորովին ընտիր ճիճու: Սպրեւ... Հէնց այժմ իսկ ամենաբարակ գնդասեղի վրայ կանցկացնենք:

Սկզբում ես չհասկացայ այդ ինչ է նշանակում և մինչև անգամ միւս լուսատուիկների առաջ մի քիչ էլ պարծեցայ: Բայց երբ Գէորգը ինձ տարաւ մօտեցրեց ապակէ ծածկով մի գեղեցիկ փայտէ արկղի, որի մէջ շարքերով զընդասեղների վրայ ցցած էին ամեն տեսակ միջատներ, ես քար կտրեցի: Դրանից սարսափելի բան չէի կարող ինձ երևակայել...

Միքանի պղծներ դեռ կենդանի էին և մէջերից գնդասեղ անցրած՝ ոտները թոյլ շարժում էին: Երկիւղից, որ ինձ էլ գնդասեղի պիտի անցնեն, ես ուշաթափ վայր ընկայ:

Յետոյ ինչ-որ տաք բանից ես ուշքի եկայ: Երևաց, որ ես բամբակով մի տուփի մէջ պառկած եմ, իսկ փոքրիկ Կատարինէն ինձ տաքացնում է իւր շնչով:

— Ահ, կենդանի է, բացազանչեց նա ուրախ, երբ ես շարժուեցի: Խեղճ, սիրելի ճիճու... Գէորգ, ինչ էլ որ լինի, այլևս բեղ չեմ տայ սրան: Թող նա իմ ապակէ ամանում

1002
1002

լոյս տայ... Ես նրա համար խոտ կըքաղեմ, կաթ կըտամ, մանր շաքար կուտացնեմ:

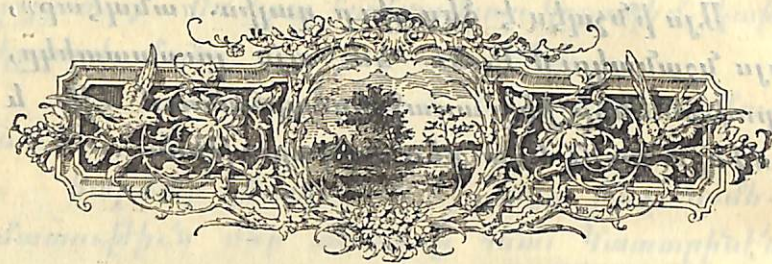
Եւ ահա ես նստում եմ ապակէ ամանում:

Յարմար բնակարան է, բայց ի՞նչ համեմատութիւն մեր անտառի հետ: Կատարինէն ամեն երեկոյ անհամբեր սպասում էր, թէ երբ ես պէտք է լոյս տամ: Նա հրաւիրում էր իւր ընկերուհիներին ինձ վրայ նայելու և ես կրկին սկսեցի հպարտանալ: Ասել է, ես այնքան էլ տգեղ չեմ, որ ինձանով ամենքը զուարճանում են: Այսպէս մի շաբաթ անցաւ և յետոյ ես նկատեցի, որ Կատարինէն այլևս ինձ վրայ ուշադրութիւն չէ դարձնում: Ես բարկացայ և դադարեցի լոյս տալ: Երբ Կատարինէի հայրը կրկին պատրաստում էր որսի գնալու, աղջիկը ինձ բամբակի տուփի մէջ տեղաւորեց, կարմիր ժապաւէնով տուփը կապեց ու ասաց. «Հայրիկ, այս ճիճուն տար իւր տուն... Ես վախենում եմ, որ նա մեզ մօտ մեռնի»:

Հայրը ինձ գրպանը կոխեց և մենք գնացինք: Հասկանալի է, որ ես սաստիկ ուրախացայ: Բայց այդ ցնորամիտ պարոնը բոլորովին մոռացել էր ինձ և երբ բռնեց իմ տուփը ու հանեց լուցկու տուփի փոխարէն, մինչև անգամ չարացաւ և իմ տուփը խոտերի մէջ շարտելով՝ բարկացած ասաց. «Ահ, այս Կատարինէն... ինչ անպէտք բան ասես, գրպանս է կոխում»:

Այս ի՞նչպէս է ձեզ դիւր գալիս. «անպէտք», այս նշանակում է, ես եմ, այն լուսատուիկը, որով ամենքը բիշ առաջ զուարճանում էին և գովաբանում: Ահա քեզ արդարութիւն...

Գ

այց դու ինչպէս դուրս եկար
տուփից, երբ նա կապուած էր,
հարցրեց յաւերժահարսը:

— Ինձ Զրապապը բաց թո-
ղեց: Գիշերը շաղ դրաւ, տուփը
փափկեց և ես արանքից դուրս
եկայ:

— Հէնց բոլորն այդ է, ինչ որ պատմե-
ցիր, հարցրեց Զրապապը: Հետաքրքրական շատ
բիշ բան կայ:

— Ամենից հետաքրքրականը դեռ չեմ պատ-
մել, պապիկ: Ճանապարհորդութիւնը ամե-
նալաւ կրթութիւնն է և ես շատ բան հաս-
կացայ, ինչ որ առաջ չգիտէի: Օրինակի հա-
մար՝ ինձ սաստիկ յուզում էր մարդկանց պար-
ծենկոտութիւնը. նրանք ամեն բան իբր թէ

գիտեն, ամեն բան հասկանում են: Սակայն
նրանք միմիայն նրանով են զբաղուած, որ մի-
մեանց հաւատացնում են իրանց գիտնական
լինելը և մէկ մէկու վրայ զարմանում: Մինչդեռ
նրանք գրեթէ ոչինչ չգիտեն, կամ թէ մի կէսն
են իմանում: Ես անձամբ համոզուել եմ... Իմ
կարծիքով՝ այդ առաջ է գալիս նրանից, որ
մարդիկ իրանց կեանքի մի երրորդ մասը բնում
են և դրա համար էլ հէնց կարծում, որ կեան-
քը միայն ցերեկն է լինում: Դէ, դուք ասացէք,
այս ծիծաղելի չէ:

— Այո, ծիծաղելի է... համաձայնեց Զրա-
պապը:

— Չէ՞ որ կեանքը մեզ մօտ անտառում գըլ-
խաւորապէս գիշերն է:

— Այո, այդպէս է... Ինչպէս տեսնում եմ,
դու այնքան էլ յիմար չես...

— Դէ, ես էլ ցանկանում եմ Զրամանուկին
պատմել իմ տեսածը:

— Հաւ, լաւ, պատմիր, իսկ մենք կըլսենք:

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Ա.

րբ ես լոյս աշխարհ դուրս եկայ, մեծ ուրախութիւն էր ինձ համար, պատմեց լուսատուիկը: Գուցէ այդ թեթևամտութիւն էր, բայց այդ այդպէս էր... Այո, գիշեր էր, ամառուայ հրաշալի գիշեր: Յիշում եմ ինչպէս աստղերը, պայծառ փալփում էին և ես նրանց երկնքում ապրող լուսատուիկներ կարծեցի: Իսկ և իսկ լուսատուիկներ... Իրանք էլ իսկական լուսատուիկների պէս դանդաղ սողում են: Այժմ օտարոտի է թւում ինձ մինչև անգամ դրա մասին յեշել, այն է՝ իմ մանկութեան օրերը, երբ ես այնպէս պստիկ էի ու բոլորովին յիմար: Բայց այդ այնպէս վաղ էր, այնպէս վաղ, որ կասես ամբողջ դարեր են անցել: Ծերութիւնը ուրախ բան չէ, և ես այդ

սկսում եմ զգալ, երբ մտածում եմ անցեալի վրայ: Այո, հեշտ չէ ամբողջ երեք շաբաթ ապրելը: Ինչեր չժաշեցի, ինչ հոգսեր ինձ չտանջեցին, և որքան դառն փորձեր, անախորժութիւններ ու հիասթափութիւն ինձ բաժին ընկաւ: Ես մինչև անգամ երբեմն մտածում եմ, որ իսկապէս բոլորովին չարժէ ապրել, որովհետև հազիւ թէ խելօք լուսատուիկ ես դառնում, մահը վրայ է հասնում: Այդ անարդարութիւն է...

Լուսատուիկը ծանր հոգոց հանեց, բայց Ջրամանուկը նրան ասաց. «Երբէք չպէտք է յուսահատուել: Պատմիր ամենը կարգով»:

—Ներիր, Ջրամանուկ, ասաց լուսատուիկը. ես սկսում եմ ծերունու պէս շատախօսել: Ինչ արած, երբ այսպէս երկար ապրում ես աշխարհում և այսքան տանջում...

—Խնդրում եմ աւելորդ մի խօսիր, լուսատուիկ: Դու քո պատմութիւնը ընդհատեցիր այնտեղ, թէ ինչպէս լոյս աշխարհ ընկար... յիշեցրեց Ջրամանուկը: Այդ գիշեր ժամանակն էր...

—Այո, այո... բոլորովին ճիշտ է, հէնց գիշեր էր: Առաջին բանը, որ ծագեց գլխիս մէջ—այդ այն էր, որ ես բոլորովին միայնակ էի աշխարհում: Մնկեղծ ասեմ, ես մի քիչ էլ վախեցայ, Հարկաւ, ի՞նչպէս կարելի է միայնակ ապրել, երբ շուրջը ոչ մի կենդանի արարած չկայ: Յետոյ ես խմել էի ուզում և բարձր ձայնով ասացի. «Ահ,

լաւ կը լինէր, որ մի բան խմէի»... Եւ յանկարծ լսում եմ, մէկը այնտեղից պատասխանում է ինձ. «Մհ, ինչ յիմար ճիճու է: Սողա դէպի աջ և քեզ կանաչ խոտը կը խմացնէ»: Ես նայում եմ, թէ ով է այդ խօսողը և տեսնում եմ իմ զըլ-խավերներ կանգնած է մի ահագին սունկ, իսկ նրա վրայ նստած է խխունջը և իւր պոզերը հանած ինձ է նայում:

— Բարով, ճիճու եղբայր, կրկին խօսեց խխունջը:

— Բարով...

Իհարկէ մենք իսկոյն ծանօթացանք, զրոյց արինք և մի անգամից մօտիկ բարեկամ-ներ դարձանք: Ես առաջին անգամ փորձեցի, թէ ինչ է բարեկամութիւնը և հասկանալի է՝ հիացայ միանգամայն: Բարեկամ ունենալուց լաւ բան ի՞նչ կարող է լինել:

— Ոհ, ես շատ բարեկամներ ունիմ, պատ-մեց խխունջը: Հեռու ուր գնանք—ահա Սուն-կը, որի վրայ նստած եմ... Մենք այնպիսի բարեկամներ ենք, որ մի բոլոր էլ չենք կարող իրարից հեռանալ:

Այս խօսքի վրայ յանկարծ տեսայ, թէ ինչպէս Սունկը կնճռեց դէմքն ու փնթփնթաց:

— Էլ ինչ ցաւ, լաւ բարեկամ է... գիշեր ու ցերեկ ինձ կը ծուլէ:

— Լոկի, քաֆթան... չէ՞ս ամաչում:

Երևակայեցէք իմ դրուժիւնը, երբ ամեն կողմից զանազան ձայներ լսուեցին:

— Ի՞նչ ես դրան ականջ դնում, ճիճու, նա այնպէս անկուշտ է... նրա բան ու գործը նստել և ուտելն է:

Գանգատուեց կանաչ խոտիկը, գանգա-տուեցին փոքրիկ սունկերը, գանգատուեցին հա-ղարճի քնքոյշ տերեւիկները: Խոստովանում եմ՝ այդ ամենը ինձ սաստիկ ծանր էր լսել: Իմ մի-ակ բարեկամը և այդպիսի տարօրինակ բարբ: Ինձ աւելի ևս տրամեցրեց այն, որ խխունջը առանց քաշուելու ընդհանուր անբաւականու-թիւնից, բոլորովին հանգիստ աւաց:

— Դէ, այդ մեր ընտանեկան գործերն են, ճիճուիկ: Դու նրանց ականջ մի դնիր... ինքզ կը տեսնես, թէ դրանք ինչ անարգ ժողո-վուրդ են:

Ես արդէն աւացի, որ կանաչ խոտիկը ինձ խմելու հրաւիրեց: Ես սողացի դէպի նրան: Ին-քն այնպէս փոքրիկ կանաչ խոտ է, բայց վրան ցօղի կաթիլները կասես մարգարիտ լինեն շա-րած: Իհարկէ ես ցօղը խմեցի, բայց յետոյ յանկարծ ուտել ուզեցի ու հափ, կծեցի խո-տը... Այդ ամենը ինքնաբերաբար եղաւ.—ա-սենք խոտն էլ այնպէս համեղ էր:

Բ

Հմարիտն ասած՝ երբ ես առաջին խոտը կերայ, մի քիչ խղճահարուեցի: Ինձ այնպէս թուաց թէ ամենքը վրաս են նայում, իսկ հաղարձի կանաչ տերեւիկները իրար մէջ մի բան են փսփսում և մինչև անգամ անբաւականութիւնից գլխները շարժում: Բայց ես այնպէս ձեացայ, որ իբր թէ ոչինչ չեմ նկատում և կամաց խոտերի մէջ քաշուեցի, որ ինձ չտեսնեն: Մի՞թէ ես մեղաւոր եմ, որ այսպէս համեղ, կանաչ խոտ է բնութեմ: Յետոյ մի անգուսպ հետաքրքրութիւն ինձ առաջ մղեց. ես ցանկացայ ամեն բան գիտենալ, ինչ որ կայ և կատարում է աշխարհում: Եւ ինչքան աւելի հեռու էի սողում, այնքան աւելի հետաքրքրական բաներ էի գտնում: Ա՛խ, ներեցէք, ես դեռ չվերջացրի իմ խիտունջ բարեկամի պատմութիւնը: Խեղճը լաւ վախճան չունեցաւ. առաւօտեան տեսել էին՝ մի ինչ-որ թռչուն բռնել

էր նրան ու կերել: Ես ցաւեցի նրա վրայ և կարծում եմ, որ նա այնպէս էլ յանցաւոր չէր: Յետոյ ես տեղեկացայ, որ միայն խիտունջներն ու ճիճուները չեն ուտում բոյսեր, այլ իրանք բոյսերն էլ միմեանց ուտում են, ինչպէս զանազան մամուռներն ու քարաքոսները: Բոյսերին մեծ վնաս են տալիս մանաւանդ սունկերը, զրանք ուղղակի սպրդում են ծառի կեղեւներէ մէջ ու ծառի քաղցր հիւթը ծծում: Մի խօսքով՝ ուտելու կողմից ոչ մի տեղ արդարութիւն չէր գտնի...

Այսպէս ես սողացի առաջ ու առաջ և ամեն քայլափոխում որեւէ նոր բանի հաճախեցի: Երևաց որ շուրջս կեանքը եռում է: Ես ծանօթացայ երկու ճիճուների հետ, որոնց Աստուծոյ կովիկներ են անուանում. յետոյ ուղեցի մի գեղեցիկ գիշերային թիթեռի հետ ծանօթանալ, բայց նա թռաւ. յետոյ տեսայ փոքրիկ կանաչ բզեզներ, բաց-կապոյտ խոտածիլներ, սարգեր. քիչ էր մնացել որ մըջնանոցն էլ ընկնէի: Այո՛, այդ բոլորովին անդուրեկան ծանօթութիւն կըլինէր և ես ազատուեցի շնորհիւ մի բարի հողային ճիճուի, որ վրտանգի մասին ինձ նախազգուշացրեց:

— Երեւի դու նո՞ր ես ծնուել. կանգնեցրեց ինձ հողաճիճուն:

— Այո՛, այս գիշեր...

— Զգո՛յշ կաց — ահա տեսնում ես այս փոք-

րիկ կածանը, նա տանում է դէպի մըջնանոցը, որ գտնւում է հիւրանոցի եղննու տակ. երէկ տեսայ, թէ ինչպէս մըջիւնները այդ ճանապարհով բաշելով տարան բեզ նման մի լուսատիկ:

— Ինչո՞ւ համար տարան:

— Զարմանալի հարցմունք... Շատ հասկանալի է. տարան մըջնանոց, որ ուտեն: Նրանք ամեն բան կըրում են իրանց բոյնը:

— Ահ, ինչպէս չար են նրանք:

— Ինչպէս բեզ ասեմ... ոչ թէ չար են, այլ սիրում են ուտել: Պարզն ասած՝ վատ սովորութիւն է ուտելը...

Ես այդ հանդիպմանը սաստիկ ուրախ էի. ինչ էլ որ չէ, ճիճու է, բո եղբայրակիցը, կարելի է հետը խօսել, խորհրդակցել: Նա շատ գեղեցիկ էր—այնպէս կարմիր, կասես վէճնիճով ծածկած լինէր: Միայն նա բոլորովին ոտներ չուներ:

— Իմ ինչ պէտքս է ոտները, բացատրեց նա: Զէ՞ որ մենք ապրում ենք հողի մէջ և ոտները մեզ կըխանգարէին միայն:

— Այնտեղ մութ է, չէ՞...

— Ոչինչ, վատ չէ: Գլխաւոր բանը այս է, որ գու ոչ մէկին մի վնաս չես տալիս, այլ ընդհակառակը բոլոր բոյսերին օգուտ ես բերում: Զէ՞ որ մենք, հողաճիճուներս ենք, որ փափկացնում ենք հողը, որպէս զի ամենա-

նուրբ մազի պէս բարակ արմատիկները կարողանան իրանց համար կերակուր գտնել: Ո՛հ մեղանում միշտ աշխատութիւն կայ: Ես բոլորովին չեմ ուզում պարծենալ, բայց մեզանից ազնիւ դժուար թէ մէկը գտնուի: Վերցրումիւս ճիճուները. ամենքը բոյսերով են կերակրւում և յաճախ ամբողջ ծառեր, մինչև անգամ ամբողջ անտառներ են փշացնում:

— Անկարելի է... զարմացայ ես:

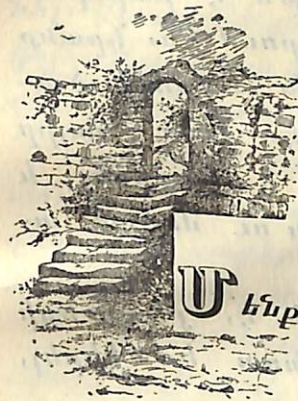
— Հաւատացնում եմ բեզ: Ահա ինքդ էլ կըտեսնես... Այ տես, այնտեղ մի մեծ եղնի է երևում. նա շուտով կըկործանուի, կընկնի... խօսքով դժուար է բացատրել, սողանք այնտեղ և ես ամենը բեզ ցոյց կըտամ:

Մենք սողացինք երկար, մինչև եղննուն հասանք: Մի տեղ իմ նոր բարեկամը կանգ առաւ ու ականջիս ասաց.

— Խնդրեմ մի քիչ զգոյշ... Ահա այնտեղ մի գորտ կայ նստած: Նա մեր ընդհանուր թշնամին է: Ես առաջին անգամ տեսայ այդ զգուշի կենդանուն. դրանից վատ որևէ բան դժուար կարող ես երեակայել: Իմ կարծիքով գորտերից ամենամիտքերիկը հազար անգամ գայլից ու արջից էլ վատ է, հաւատացնում եմ ձեզ: Զէ՞ որ ոչոք չի ասի, որ գայլը կամ արջը որևէ ժամանակ, թէկուզ մի ճիճու կերաւ: Ես ահիցս քիչ էր մնացել ուշաթափուէի, մանաւանդ երբ գորտը սկսեց կռկռալ:

— Դէ այժմ կարող ենք խաղաղ առաջ սողալ. բարձր ձայնով ասաց հողաճիճուն: եթէ գորտը կոկոռւմ է, ասել է, նա կուշտ է: Երևակայում եմ թէ նա այսօր քանի ճիճուներ, խրխունջներ, ճանճեր ու զանազան միջատներ է կուլ տուել...

Այո, այս երկրորդ վտանգն էր իմ կեանքում, բայց ես դեռ չգիտէի, որ ամեն բայլափոխում վտանգ է սպառնում: Կարծում էք հեշտ բան է ճիճուի համար մի ամբողջ գիշեր լուսացնել—սխալւում էք: Մեծ խելք է հարկաւոր, որ կարողանայ ողջ մնալ:

Գ

ենք յաջողութեամբ մինչև եղևնին սողացինք:

— Եղեկնիկ, ի՞նչպէս է առողջութիւնդ, հարցրեց ճիճուն:

— Շատ վատ... պատասխանեց Եղևնին ինձ կոյսը կերաւ: Սովամահ պէտք է մեռնեմ...

Երևաց, որ կոյս անունը տալիս են հէնց այն գեղեցիկ ճերմակ թևերով թիթեռին, որի հետ քիչ առաջ ուզում էի ծանօթանալ և որը թռուել էր, ինձանից փախել: Ես միանգամայն չկարողացայ հասկանալ թէ ինչպէս այդպիսի փոքրիկ, գեղազարդ արարածը կարող է այդպիսի ահագին ծառը ուտել: Բայց յետոյ ամեն ինչ պարզուեց:

— Այ, տեսէք թէ որքան կոյսեր են նստած կեղևի վրայ, ցոյց տուեց ճիճուն: Այդ թիթեռներից ամեն մինը կեղևի տակ հազարաւոր փոքրիկ, ճերմակ ձուկներ է դնում, որոնցից յետոյ փոքրիկ ճերմակ որդեր են դուրս գալիս: Ահա այդ որդերը կեղևը կրծում են և հաս-

նում մինչև փափուկ ու հիւթալի շերտը, որի միջոցով ծառի սննդարար հիւթն է բարձրանում, այդտեղ էլ որդերը ապրում են: Նրանք շատ ազահ են և լափում են ամբողջ ծառը, մինչև նա չորանում է: Ահա նայիր մեր եղևնին արդէն սկսել է կարմրել և նրանից թափթփւում են չոր ու մեռած ասեղնաձև տերևները:

— Այդ չէ՛ որ սարսափելի է, յուզուեցի ես: Ասենք թէ այսօր ես մի խոտ եմ կերել, բայց խոտը—չէ՛ որ ծառ չէ:

— Այդ բոլորովին միևնոյն է: Չէ՛ որ խոտն էլ է ուզում ապրել...

— Խոտը կարող է մի զիշերուայ մէջ բարձրանալ, իսկ այդպիսի ահագին ծառը երևի շատ երկար ժամանակի ընթացքում պէտք է աճի:

— Այո՛ միջանի տարիներ:

— Հէնց բանն էլ դրանումն է...

Խոստովանում եմ, որ մենք սաստիկ վէճ ունեցանք. ինձ թւում էր թէ հողաճիճուն կարող էր աւելի բաղաբավարի լինել, բայց չէ որ հէնց բռնել էր իմ պոչից, թէ ես խոտը կերել եմ և ուրիշ զանազան լրբութիւններ խօսել: Բանն այնտեղ հասաւ, որ նա ինձ առաջարկեց հողով կերակրուել:

— Բայց եթէ ես չեմ կարողանում հող ուտել, հաւատացրի նրան:

— Ոչինչ... դու միայն համը տես: Պա-

բարտ ու խոնաւ հողից քաղցր ի՞նչ կարող է լինել: Ես փորձեցի, բայց թրելով թափեցի իսկոյն: Այս բանը վիրաւորեց հողաճիճուն և նա սկսեց ինձ հաւատացնել, որ ես կեղծում եմ:

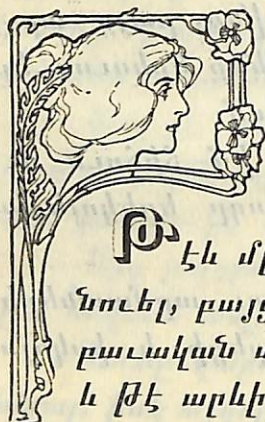
Այդ բանի վրայ ես վշտացայ: Մենք հաւանական է որ վերջը կրկնուէինք, բայց արդէն արևը բարձրանում էր և մենք երկուսս էլ սաստիկ յոգնութիւն էինք զգում:

— Դէ, ցտեսութիւն, ասաց իմ ճիճունն ու սկսեց հողի տակ ծածկուել, վաղը երեկոյեան կրտսեանուէնք:

Ես ինձ համար խեղճ եղևնու ամրամասների տակ մի համեստ անկիւն ճարեցի և խսկոյն բնեցի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Ա.

Քէն մի քիչ ամաչում եմ խոստովանուել, բայց իմ կեանքի առաջին օրը ես բաւական անհանգիստ քնեցի։ Թէ շոգ էր և թէ արևի լոյսը չափազանց շատ։ Ես եղևուտ արմատի տակ մի մութ անկիւն էի քաշուել, ուր փառաւոր անկողին էր ձգուած փափուկ ու կանաչ մամուռից։ Ճշմարիտ է՝ ես մի երկու անգամ զարթնեցի, սողացի դուրս նայելու թէ ինչ է կատարւում և կրկին իմ տեղը մտայ։ Այսուամենայնիւ ես սարսափելի բան տեսայ. խոտերի մէջ շատ գեղեցիկ ծաղիկներ էին բլուսել, իսկ նրանց վրայից հազարաւոր տեսակ-տեսակ մթեղներ, միջատներ ու թիթեռներ էին պտտում և յանկարծ որտեղից էր մի թռչուն թռաւ և այդ գոգոցներին այնպիսի արագութեամբ բռնոտում էր, որ խեղճերը դեռ չստանալով՝ յաւիտեանս թռչունի քարճիկում անհետանում էին։ Այդ զարհուրելի թռչունի

ազանութեան կասես չափ ու սահման չկար, իսկ խեղճ միջատները օդի մէջ շարունակ ուրախ պտտում էին, որովհետև չէին հասկանում, թէ արևի լոյսն էլ խաբուսիկ է, ինչպէս և գեղեցիկ գոյնգոյն ծաղիկները։ Ո՛հ, այդ բանը ես իսկոյն հասկացայ ու փառք տուի Աստծուն, որ ինձ թևեր չէր տուել և իմ աչքերը չէին տանում արևի ճառագայթները։ Մի՞թէ արժէ աշխարհ գալ միմիայն նրա համար, որ մի որևէ ազան թռչունի քարճիկն ընկնես։ Յետոյ ես համոզուեցի, որ ամենքը մեզ ճիճուներին նախանձում են, բայց ինչ կարելի է անել. ամենքը խօս չեն կարող ճիճու լինել։ Ով ինչպէս ծնուել է, այնպէս էլ պիտի ապրի։

Այսպէս ես ամբողջ օրը քնած էի և գուցէ ողջ գիշերն էլ կըքնէի, եթէ մէկը կողքիս ցաւելու չափ մի պինդ չխփէր ու կոպիտ ձայնով չասէր.

— Է՛յ, դու, մրափան, ճանապարհիցս հեռացիր։

Համաձայնեցէք, որ դուք եթէ քնած լինէք և գան ձեր կողքին խփեն ու ձեր ականջին ամենակոպիտ խօսքերով գոռան—կըբարկանաք թէ ո՛չ։ Ես էլ ուզում էի բարկանալ, բայց մէկ էլ տեսար՝ մէջքիս վրայ ընկայ։

— Է՛յ, դու, ո՞վ ես... կանչեցի, ոտներս օդի մէջ թափահարելով։

— Քեզ հետ խօսելու գլուխ չունիմ... Կոպ-

տաբար պատասխանեց ինձ մի մեծ, սև պղոճ երկու ահուկի սև պոզերով: Ամենից զարմանալին այն էր, որ նրա աչքերը այնպէս սև էին, ոսկրային ու բոլորովին անշարժ:

Մեր խօսակցութիւնը զրանով էլ վերջացաւ: Պղոճը ծանր առաջ գնաց սև ու երկար ընչացքը շարժելով: «Սրան նայեցէք, ինչ սիրունատես կենդանի է»: Ինքս ինձ մտածեցի՝ առանց ձայնս բարձրացնելու: Վերջերում ես համոզուեցի, որ ժամանակին լուծիւն պահպանելը ամենամեծ իմաստութիւնն է: Եթէ ես պղոճի հետ սկսէի վիճել, կամ նրա պէս կռաւիտ պատասխան տայի, ինչ մի դժուար բան էր նրա համար, որ ինձ իւր պոզերի մէջ բաշէր: Այն, աշխարհում ապրելով՝ ամեն բանի սովորում ես, մանաւանդ լուելու իմաստութեան, երբ թևեր չունին փորձանքից հեռու թռչելու: Ինձ կարող են վախկոտ անուանել, բայց ուրիշ ինչ կարող էի անել, եթէ չէի ցանկանում ինձ պոզերին անցկացրած աեսներ: Այո՛, միայն ես չեմ այդպէս: Ուրիշները ինձանից աւելի վատթար են, հաւատացնում եմ ձեզ:

Ահա օրինակ: Հէնց սրտոտ պղոճին ճանապարհ գրի թէ չէ ու իմ բնից դուրս եկայ, յանկարծ ինչ տեսնեմ... Ես միանգամից թուլացայ: Ուղղակի իմ վրայ էր վազում մի սարսափելի գազան, ահուկի ահանջներով ու սարսափելի աչքերով: Նա եղևնու շուրջը վազվզեց ու պպզեց

արմատների մէջ մի փոսում: Ես այժմ միայն գլխի ընկայ, որ նա ինձ վրայ չէր վազում, այլ փախչում էր մի ահագին թռչունից, որ նրա ետևից էր ընկել: Նա կորցրեց գազանին և իւր լայն թևերի մեղմ թռթոցով ստուերի պէս ծածկուեցաւ անտառում: Այդ ահուկի գազանին նրա նման մի ուրիշ ահուկի գազան մօտեցաւ, թաթերի վրայ նստեց, ահանջները ցցեց ու ասաց.

— Ինչ է, վախեցա՞ր, Շլաչիկ...

— Ո՛հ, քիչ էր մնում բազէի մագիլների մէջ էի ընկնում, հառաչեց առաջինը: Շունչս կտրուում է...

Այդ՝ երկու նապաստակներ էին: Ահա խեղճ գազաններ, որ իրանց ամբողջ կեանքը վախով են անցկացնում: Յերեկը նրանք թագ են կենում, միայն երեկոյներն են իրնաց որջից դուրս գալիս, որ կերակուր ուտեն ու թռչկոտան: Ես նրանց վրայ ցաւեցի. իրանք այնպէս խոշոր են ու այդպէս վախկոտ, իսկ ինձ իմ վախկոտութեան համար չէ կարելի մեղադրել, ես թէ փոքր եմ և թէ անպաշտպան: Նապաստակը այնուամենայնիւ կարող է փախչել, իսկ ես միայն նրանով եմ ազատուում, որ ինձ մեռած եմ ձևացնում:

Երբ նապաստակները մի փոքր խաղաղուեցին, իսկոյն սկսեցին խոտ կրծել: Նրանց նայելով յիշեցի, որ ես էլ քաղցած եմ և նոյնպէս սկսեցի նախաճաշել: Ես ամբողջ երկու խոտ կերայ և կասես ոչ մի անխիղճ բան չգգացի: Ինչ արած՝ իմ մէջ վատ սովորութիւն էր գոյացել ամեն օր ուտել, ինչպէս ամենքն էին անում: Կշտանալուց յետոյ ես քիչ հանգստացայ, դունչս սըրբեցի ու սողացի առաջ: Ճշմարիտն ասած՝ ես շատ ուրախ էի, առանց որևէ պատճառի ուրախ, որտեղ ցանկանում եմ, սողում-գնում եմ: Չէ՞ որ աշխարհը այնպէս գեղեցիկ է, իսկ իրանց խելքով հպարտ մարդիկ նրա գեղեցկութեան մասին հասկացողութիւն չունին, որովհետեւ ամենալաւ ժամանակը՝ գիշերը նրանք քնած են: Սակայն գիշերն է, որ կեանքը եռում է:

Ես այժմ մինչև անգամ ծիծաղում եմ յիշելով, որ դեռ երէկ կարծում էի թէ բոլորովին միայնակ եմ... Երկրի ամեն մի վերջով տարածութիւնը իւր կեանքն ունէր: Ամեն տեղ

բռնուած էր և ամենքը շտապում էին ապրել:

Ես էլ սաստիկ փափագում էի ապրել: Չէ՞ որ ամառային գիշերները այնպէս կարճ են և ակամայ պէտք է շտապէի: Իսկ ես այսպիսի փոքրիկ ու աննշան ճիճուս, նոյնպէս վռագոմ էի առանց ինձ հաշիւ տալու, թէ ուր եմ շտապում և ինչո՞ւ համար: Ես սողացի միշտ գէպի առաջ, անցնելով խոտերի ցօլունների վրայից, փոսերից ու զանազան արգելքներից, որոնց կասես մէկը յատկապէս շինել էր միմիայն նրա համար, որ իմ սողալուն արգելք լինի:

«Երէկ գիշերը ես շատ բան իմացայ, ինքս ինձ երեակայեցի, այսօր հաստատապէս ամեն բան կիմանամ... յայտնի է՝ որ ճանապարհորդութիւնը ամենալաւ դպրոցն է»:

Եւ իրօք՝ ամեն մի բայլ առաջ գնալով՝ աշխարհը իմ աչքերի առաջ բացուեցաւ իւր բազմազան կողմերով: Այն՝ որ դեռ երէկ զարմացնում էր ինձ, այսօր սովորական բան էր թւում, ինչպէս երէկուայ Սունկն ու Խիունջը... Ես նրանց մօտից սողացի ու բարեկեցի:

— Դէ, ինչպէ՞ս է առողջութիւնդ, ծերուկ, հարցրի ես:

— Դարձեալ նոյնը... տխրազին պատասխանեց Սունկը: Այսօր մըջիւնները մօտս եկան և հաւատացնում են, որ նրանք իմ լաւ բարեկամներն են, բայց հէնց դրանք են իմ արմատները քչփորում: Գոնէ Խիունջն էլի լաւ էր,

նա իմ վերևից էր ուտում: Այն, եթէ ես էլ կարողանայի բեզ պէս սողալ... էլ ուրիշ ոչ մի բան չէի ցանկանայ և բոլորովին երջանիկ կը լինէի: Իսկ այժմ մի տեղի վրայ նստիր, ասես թէ վրան կարած լինես...

— Յետեւութիւն, հոգեակս: Ես շտապում եմ, ասացի: Երևում էր, որ Սուսկը ցանկանում էր ինձ հետ խօսել, բայց ես ականջ չդրի. առաջինը՝ որ միշտ ձանձրալի է ուրիշի գանգատները լսել, իսկ երկրորդը՝ ես ինքս մըջիւններից վախենում էի: Այդ կտրիճները մէկ էլ տեսար՝ ոտներիցդ բռնած՝ իրանց մըջնոցը բաշ տուին:

Ես աւելի հեռու սողացի և շուտով բոլորովին մոռացայ բարի ու անբաղդ Սուսկի տըխուր ճակատագրի մասին: Ճանապարհին ինձ միքանի նապաստակներ էլ հանդիպեցին, բայց ես նրանցից չվախեցայ, մանաւանդ փոքրերից: Ինչպիսի սիրուն ու անվնաս կենդանիներ են դրանք և ինչպէս կարող են մարդիկ դրանց սպանելու մէջ հաճոյք զգալ: Վազվզում են, թռչկոտում, գլխի կոնձի տալիս, միմեանց ետևից վազում... իսկական երեխաներ. միայն այն տարբերութեամբ, որ երեխաները երբեմն չար են լինում, բայց չար նապաստակ դեռ ոչոք չէ տեսել: Ի դէպ՝ փոքրիկ նապաստակներն այնքան խաղացին, որ իմ հին բարեկամ Սուսկին վայր գլորեցին: Այդ բոլորովին մի պատա-

հական բան էր և նրանց կողմից առանց որևէ չար մտադրութեան:

— Միևնոյն է, նա երկու-երեք օրից ինքն իրան պիտի փթէր, իրան արգարացրեց մի ճարպիկ փոքրիկ նապաստակ: Բոլոր սունկերը միանման են...

— Այո, երբ աշխարհում ապրելով ընտելանում ես այս ու այն բաներին և խորը նայում, գլուխդ շուռ ու մուռ է գալիս: Մտածում ես, մտածում և չես կարողանում հասկանալ. իսկ ես սիրում եմ մտածել:

Հազիւ թէ տասը քայլ հեռացել էի գետնին պառկած Սուսկից, որ ծանօթացայ մի սիրուն ծիծաղաշարժ դաշտային մկան հետ: Նրա դրնչիկը սուր էր, սև աչքերով ու սև բեխերով, այնպէս արագ վազում էր. կասես անտեսանելի անիւնների վրայ սրընթաց գնում էր իւր ետևից էլ բարակ ու ծիծաղելի պոչը քարշ տալով: Մուկիկը երևի սիրում էր հանաքներ անել, որովհետեւ ինձ որ տեսաւ ուղղակի յայտնեց. «Ես քեզ կուտեմ»:

Ես կծիկ դարձայ և ըստ սովորութեան մեռած ձևացայ: Մուկիկը ծիծաղեց բարակ ու նուրբ ձայնով, քթով ինձ հրեց ու ասաց.

— Լաւ, մի կեղծիր: Առաջինը՝ ես կուշտ եմ, իսկ երկրորդը՝ ես բացի բազր արմատիկներից ուրիշ բան չեմ ուտում: Դէ, բաւական է, շուռ եկ... Ահ, ինչ յիմար ես...

Մուկիկն այնպէս սիրունիկ էր, որ ես շուռ եկայ և բաւական համարձակ ասացի.

— Դու իզուր ես կարծում, որ ես վախեցայ: Աշխարհում ես ոչ մէկից չեմ վախենում:

— Ոչ մէկից: Ուրեմն աւելի լաւ: Արի ինձ մօտ հիւր գնանք:

— Ինչու չէ, ուրախութեամբ:

— Ես այստեղ մօտ եմ ապրում: Սողա իմ ետեից...

Գ

Մկան տնակը, յիրաւի, բոլորովին մօտ էր:

Ես ներս սողացի մօտիկ անցքով և ոչինչ չնկատեցի, այնպէս նա ճարտար շինած էր և չոր տերևներով ու ճղներով ծածկած:

— Ահ, եթէ իմանաս, որքան թշնամիներ ունիւմ, տխրութեամբ ասաց Մուկը, իւր առաջից ինձ բոյնը ներս թողնելով: Ստիպուած ենք թագնուելու... Տեսար քիչ առաջ ինչպէս բազէն ընկել էր նապաստակի ետեից: Նա մեր գլխաւոր թշնամին է, իսկ յետոյ կան և ուրիշ շատերը: Մինչև անգամ լճի գայլաձկներն էլ մկներ են կուլ տալիս:

Ես մկան տնակը շատ հաւանեցի, թէև մտնելու անցքը ճիշտ է, նեղ էր, բայց յետոյ լայնանում էր և բաժանւում մի քանի սենեակների:

-- Ահա այստեղ ես սերմեր եմ դարսում, որը հաւաքում եմ ձմեռուայ համար. բացատրեց Մկնիկը մի ամբողջ սենեակ ցոյց տա-

լով: Ձմեռը երկար է և պէտք է մի բան ուտել: Իսկ իմ ընտանիքը մեծ է և ամենքին հարկաւոր է կերակրել: Ահա այն սենեակում պահուում են ամենաընտիր արմատները, հեռուն— քաղցր խոտը...

— Ինչպէս լաւ տնտես ես, Մկնիկ, ասացի ես:

— Ինչ արած՝ ակամայ պէտք է տնտես դառնաս, երբ ստիպուած ես ամբողջ ձմեռը գետնի տակ անցկացնել:

— Իսկ ձեզ համար տխուր չէ՞ անցնում: Մկնիկը ծիծաղեց:

— Ո՛չ, ես բաւական գուարճութիւններ ունիմ: Առաջ սողա ու ինքդ կըտեսնես:

Մկնիկի «գուարճութիւնը» ամենայետին ծայրումն էր: Ես դեռ քիչ առաջ ինչ-որ ծըծուց լսեցի, որը յետոյ կարուեց:

— Ես եմ, երեխաներ, կանչեց Մկնիկը: Տեսէք ձեզ մօտ ինչ հիւր եմ բերել:

Նստատվանք լինի ասել, ես շատ վախեցայ, երբ միթան միջից ինձ վրայ ընկան վարդագոյն մկնիկներ և սկսեցին կոճղի պէս ինձ գետնի վրայ ոլորել:

— Հանդարտ, զաւակներս... նրանց կանգնեցրեց Մկնիկը: Դուք շատ մի ուրախանաք, թէ չէ կարող էք ճիճուին ջարդել:

Բայց մկնիկները դարձեալ կողերս լաւ տրորել էին: Մի փոքր էլ և ահա ինձ բոլորո-

վին կըխեղդէին: Կարմիր, իսկական սատանայի ճտեր: Առհասարակ այդպիսի բաները թեթևամտութեան նշաններ են, իսկ ես լուրջ ճիճու եմ և չեմ սիրում այդպիսի ծայրահեղ զուարճութիւն, թէև դուր է գալիս նայել, թէ ինչպէս են ուրախանում երեխաները:

— Ահ, ինչ ծիծաղելի ճիճու է, մկնիկները սաստիկ ծլծւացին: Մէջքի վրայ ձգեցէք... քաշեցէք ոտներից... տեսնենք փորում ինչ կայ: Հաւանակսն է, որ այնտեղ մի գաղտնիք կայ, որ ստիպում է նրան այսպէս ծիծաղելի կերպով սողալ...

— Ո՛չ, այդ արդէն բաւական է, բղաւեց չարացած Մուկը և ամենից համարձակ մկնիկի պոչը այնպէս բռնեց շարտեց, որ նա շատ հեռու ընկաւ:

Այո՛, թանկագին հիւրի դրութիւնը շատ ախորժելի էր: Մէջքի վրայ պիտի ձգէին ու փորը ճղէին... Բայց ես այնպէս դէմք ցոյց տուի, իբր թէ չեմ բարկանում: Կարելի է՝ արդեօք սիրունիկ երեխաների վրայ չարանալ, մինչև անգամ եթէ նրանք ցանկանան բեզ գնդասեղի վրայ անցկացնել:

Մուկն աշխատում էր իւր ճուտերի յիմար արարքը կոկել և հիւրասիրեց ինձ ամեն բանով, ինչ որ ունէր: Ես քաղցր արմատներ ծրծեցի, երեք ինչ-որ համեղ հատիկներ կերայ և ընդհանրապէս աշխարհիս ամենահարուստ թա-

գաւորի պէս լաւ փառաւոր կշտացայ: Ինչ ա-
րած՝ սիրում եմ ուտել...

— Մկնիկ, լաւ նիստ ու կաց ունիս, գովեցի
ես ուտելուց յետոյ:

— Լաւ է, խօսք չկայ, բայց շատ նեղու-
թիւններ կան, գանգատուեց Մուկը: Տուն ես
չինում, պաշար հաւաքում, մէկ էլ տեսնում ես,
հողաճիճուները պատդ բերեցին: Թէ հողն է
թափւում, թէ բամին փշում ամեն տեղից և որ
գլխաւորն է խոնաւութիւն է առաջ գալիս և
մինչև անգամ ջուր մտնում: Իսկ ես ամենեւին
չեմ կարողանում տանել: Բոլոր պաշարը սկսում
է փթել, ճտերս մրսում են... Ճիճուների հետ ան-
դադար կռուի մէջ եմ. այդ բաւական չէ, այժմ
էլ մի խլուրդ է լոյս ընկել... այնպէս մեծ է,
թաթերը ուժեղ, ինքը շատ ուտող: Նա իւր հա-
մար որջ քանդելիս՝ ճանապարհին թաթով իմ
տնակն ևս քանդեց ու իմ բոլոր պաշարը կե-
րաւ: Ինձ ու իմ ընտանիքին ամբողջ ձմեռը
բաւական կրլինէր, բայց նա միանգամից կե-
րաւ: Եւ ես յետոյ ամբողջ ձմեռը քաղցած
անցկացրի...

Մուկը շատ ցաւեր ունէր: Թէ բաղէները թէ
ազոտւները, առնէտներն ու աքիսները նրան
շատ են նեղացնում:

Երբ ես մնաս բարե ասացի, Մուկն ինձ ու-
ղեկեցեց մինչև դուռը և ասաց.

— Տես, զգոյշ կաց գիշերամուկից... Այստեղ
ծառերի փշակներում նրանցից շատ կան:

— Նրանք ինչպէ՞ս են:

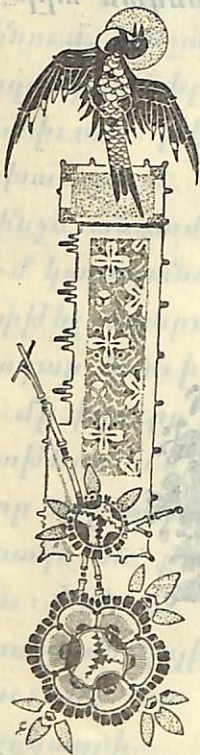
— Ինձ պէս մուկ, միայն թևերով: Նա
միայն գիշերներն է թռչում:

Կրկին նոր վտանգ: Ես մինչև անգամ տըխ-
րեցի դրա վրայ:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Ա

Այս երրորդ գիշերուայ մասին ես երբեք չեմ կարող մոռանալ: Ես վերջապէս ամեն բան իմացայ: Այո...

Յերեկը ես քնեցի ինչպէս և առաջ և զարթոնցի միայն այն ժամանակ, երբ քաղց զգացի: Իսկ խմել աւելի էի ուզում: Երեկոյեան ցօղ չէ լինում և ես ջուր պտրտելու սողացի: Զարմանալի է թէ աշխարհում ինչպէս ամեն բան կարգաւորուած է. ջուր ես ուզում—ահա քեզ ջուր, ուտել ես ուզում—ահա քեզ խոտ: Ինձ այնպէս է թւում, որ այս ամենը մէկը առաջուց կասես ինձ համար է պատրաստել, որ մէկը վաղօրօք ինձ համար հոգացել և սպասել, ինչպէս մի թանկագին հիւրի: Այո մէկը ցանել ու բուսցրել է խոտը և

հէնց այն խոտը, որ ես աւելի եմ սիրում. յետոյ այդ մէկը ամեն տեղ ջուր է թափել, որ ես կարողանամ իմ ծարաւը յագեցնել: Խոստովանք լինի ասել, չնայելով բոլոր յարմարութիւններին և առաջին երկու գիշերուայ ընթացքում իմ ունեցած ահագին ծանօթութեան, ես մի քիչ տխրութիւն էի զգում: Իհարկէ սկզբում ամեն բան ինձ հետաքրքրում էր, իսկ յետոյ ես այնքան շատ բան իմացայ, որ չէի ուզում աւելին գիտենալ: Չեւ էլ կարող ամենը յիշել՝ ճիճուներ, մժեղներ, պղոճներ, թիթեռներ, մողեսներ, թռչուններ, գորտեր, օձեր ու հազարաւոր արարածներ, որոնք միմիայն գիշերներն են կեանք ցոյց տալիս: Ես մինչև անգամ դադարեցի իմ հին ծանօթներին ճանաչել:

—Է՛յ, բարով, լուսատուիկ:

—Բարով... պատասխանում եմ, բայց ինքս էլ չգիտեմ, թէ ինչ անուն տամ ծանօթիս: Այո, ինձ չափից զուրս ձանձրացրին այդ նոր անձնաւորութիւնները և ես աշխատում էի այլևս ոչոքի հետ ծանօթութիւն չանել: Միմիայն ժամանակից զուր ես կորցնում, երբ խօսքի ես բռնւում: Ճանապարհին ես մի սիրուն փոքրիկ մողեսի պատահեցի—ինչպէս էր նա կըպել ինձ. կամ պոչն էր խաղացնում, կամ կծկւում օղակի պէս և քաղցր նայում:

—Լուսատուիկ-ճիճու, արի ծանօթանա՛նք:

— Ներեցէք, ես ժամանակ չունիմ:

— Գոնէ մի քիչ խաղանք...

— Ես արդէն ծեր եմ խաղի համար:

— Ահ, ինչ յիմար ես...

Այդ չարածճին թաթով ինձ մէջքիս վրայ դարձրեց ու ինքը փախաւ: Արի ու այսպիսի կապ կտրածների հետ ծանօթութիւն արաւ: Մէջքիս ընկած ժամանակը ես դժուարութեամբ եմ նորից շուռ գալիս, մանաւանդ երբ կուշտ կերած եմ լինում: Դրա համար էլ ուրիշները ծիծաղում են վրաս: Այդ էլ դուրեկան չէ: Որպէս զի կրկին ոտքի կանգնեմ, նախ հարկաւոր է կողքի վրայ պռկել, յետոյ կուշ գալ և պոչով մի ուժեղ շարժում անել:

Տէրը փրկէ, եթէ սրկէ փոսի մէջ ընկար, այն ժամանակ էլ չես կարող դուրս գալ:

Էս երկար շուռ ու մուռ եկայ, մինչև կրկին կարողացայ սողալ: Ես գիտէի, որ մողէսի արածը կատակ էր, բայց այնուամենայնիւ բարկացայ վրան: Յետոյ յիշեցի, որ ամենքը, որոնք բարկանում են, դէմքի յիմար արտայայտութիւն են սաանում: Սողացի մի ջրալից փոսի մօտ, նայեցի իմ վրայ, ինչպէս հայելու մէջ և տեսայ, որ բոլորովին յիմար ճիճու եմ:

Պէտք է ասել, որ սառը ջուրն էլ շատ լաւ է ներգործում, երբ բարկացած ես լինում: Խորհուրդ եմ տալիս ամենքին ինչքան կարելի է շատ խմել: Ես այս բանն անձամբ փորձել

եմ վրաս և կարող եմ համարձակ ուրիշներին առաջարկել: Պարոններ, ցուրտ ջուր շատ խմեցէք և ամենքդ հաշտ ու խաղաղ կըլինէք աշխարհում:

Այսպէս ես ցուրտ ջուր խմեցի և իսկոյն ուրիշ պատկեր ընդունեցի, մինչև անգամ շատ սիրուն լուսատուիկ դարձայ և շարունակեցի առաջ սողալ, թէև մի առանձին գործ էլ չունէի: Ինչպէս յետոյ երևաց ես բոլորովին չէի հասկացել, թէ ինչ է կեանքը և ինչպէս բոլոր տգէտները հաւատացած էի, թէ արդէն ամեն բան գիտեմ: Օրինակ՝ լնձ ամենքն անուանում էին լուսատուիկ, բայց ես չէի հասկանում, թէ այդ ինչ է նշանակում: Շուտով ես ամենը հասկացայ:

Բ

Ես սողացի դէպի լիճը, որտեղից գով էր փչում և ինչքան մօտենում էի ջրին, այնքան խոտը թէ խիտ էր և թէ հիւթալի։ Քիչ էր մնացել ափին հասնելի, երբ յանկարծ մի բոլորովին անսովոր բան ընկաւ աչքիս։ Առաջին անգամ ես այնպէս կարծեցի, թէ խոտն է, որ այդպէս կանաչ գոյնով լոյս է տալիս։ Իմ տեսած բոլոր հրաշալիքներից յետոյ, դժուար թէ որեւէ անսովոր բանով զարմանայի։ Այո, իմ աչքով տեսել էի, թէ գիշերները ինչպէս են լոյս տալիս փայտոջիւնների մի տեսակը։ Ինչո՞ւ խոտերն էլ լոյս չտան։ Բայց ինձ զարմացրեց այն, որ կանաչ կրակները խոտերի մէջ շարժւում էին, իսկ խոտը ինքն իրան անկարող է շարժուել։

— Էհէ, այստեղ մի գաղտնիք կայ, մտածեցի ես ու քայլս արագացրի։

Յուզմունքից ու արագ շարժումից մինչև անգամ շունչս սկսեց կտրուել։ Բայց այն, ինչ որ տեսայ, ինձ բոլորովին ապշեցրեց։ Երևակայեցէք, բոլորովին ինձ նման ճիճուներ և ամեն մէկի պոչի վրայ կասես մի կանաչ լապտեր է կպցրած։ Լուսատուիկներից միքանիսը

համետ կերպով նստել էին խոտերում և չէին ցանկանում շարժուել, իսկ միւսները սողում էին չորս բոլորը։

— Ի՞նչ բան ունիս այստեղ, բաւական անբաղաժարի հարցրեց ինձ սողացող լուսատուիկներից մինը։

— Ես... այնպէս... յանցաւորի պէս մըմնջացի ես։ Ես էլ լուսատուիկ եմ... Ես միայնակ շատ տխուր էի ու սողալով սողալով հասայ այստեղ։

— Դէ, աւելի հեռուն սողա։

— Իսկ եթէ ես չեմ ցանկանում...

Պէտք է ասեմ, որ այս լուսատուիկը շատ կոպիտ էր և այդ ինձ շատ տխրեցրեց։ Հէնց պատահեցի իմոնց, և ահա ինձ քշում են։ Բոլորովին անբաղաժարի է... Ես ակամայ յիշեցի բարի մկան և բարի հողային ճիճուին. թէև նրանք բոլորովին օտար էին ինձ, բայց և այնպէս բարի։ Իսկ եթէ նրանք կարողանային լոյս ևս տալ, հիանալի կըլինէր։

— Դէ, ի՞նչ ես կանգնել, շարունակեց կոպտաբար լուսատուիկը։ Գնա՛՛ ճանապարհդ...

— Թողէք մի քիչ մտածեմ, ասացի ես ամենաքաղաքավարի կերպով։

Կարծեմ վիրաւորական մի բան չասացի, բայց լուսատուիկը սաստիկ բարկացաւ և ես նկատեցի, ինչքան որ նա սաստիկ էր բարկանում, այնքան պայծառ էր դառնում նրա կա-

նաչ լապտերը: Նա սպառնալից մօտեցաւ ինձ
ու բղաւեց:

— Կորիւր այստեղից. լսում ես: Ապա թէ ոչ՝
ես կատակ չեմ սիրում, մէջիցդ կէս կանեմ
ու կուտեմ...

— Թոյլ տուէք... ես... այսինքն մենք... կըմ-
կմացի ես յետ քաշուելով: Կարծում եմ, որ ոչ-
ոքի վատութիւն չեմ արել:

— Դու դեռ համարձակւում ես խօսել, թա-
փառական...

Եւ նա վագրի նման վրաս յարձակուեց...
Ես զգացի, ինչպէս նրա սուր ատամները խըր-
ւում են կաշուիս մէջ, և աշխատում էի ազա-
տուել:

— Լսեցէք, չէ որ ես էլ կարող եմ կծել,
կանչեցի ես: Ես ձեր ոտը կըկրծեմ...

Ես այժմ ամաչում եմ այս տեսարանը յիշել:
Ինքներդ դատեցէք, ինչ մի լաւ բան է,
երբ երկու լուսատուիկներ կուռում են, բղա-
ւում և միմեանց ամենավատ խօսքեր ասում:
Մենք մէկ մէկու կցուած՝ գլորւում էինք գետ-
նի վրայ, երբ մի բարակ-բարակ ու այնպիսի
քաղցր ձայն բարձրացաւ, որ մինչև այժմ նը-
մանը չէի լսած:

— Պարոններ, չէ՞ք ամաչում... Ձեր մասին
միւս լուսատուիկները ինչ կըմտածեն... Հազիւ
թէ հանդիպել էք և նոյն ժամին կուռում: Ահ,
ինչպէս ամօթ է...

— Այդ նա է, ես չեմ. իմ թշնամին յանդ-
գնաբար արդարացրեց իրան: Առանց աջ ու ձախ
նայելու վրաս է ընկել ու կրծում իմ ոտը:

— Սուտ է, բղաւեցի ես: Այդ նա է... այո՛,
նա... Նա չար է:

— Ո՛չ, ես չեմ. աւելի բարձր գոռաց նա:
Սա ամբողջ աշխարհի մէջ միակ ամենավատ-
թար ճիճուն է...

Մենք կուռան աշակերտների պէս արդա-
րացնում էինք մեզ, յանցանքը մէկս միւսի վրայ
ձգելով:

— Լաւ, լաւ, ասաց նոյն բարակ ու հրաշա-
լի ձայնը, երկուսդ էլ արժէք միմեանց...

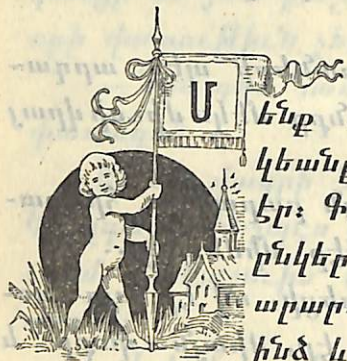
Ես միայն այժմ նկատեցի, ով էր այդ խօ-
սողը. նա էլ լուսատուիկ էր, միայն փոքր և
այնպէս սիրունիկ, որ ես մինչև անգամ կաս-
կածում էի, թէ այդպիսի գեղեցիկ լուսատու-
տիկներ կարող էին լինել աշխարհում: Ես նայ-
եցի նրան և մի այնպիսի հաճոյք զգացի, այն-
պիսի հաճոյք, որ մինչև կեանքիս վերջը կընայ-
էի նրան:

— Ով որ ձեզանից խելօք է, թող նա առա-
ջինը ներողութիւն խնդրէ, առաջարկեց նա:
Ինչպէս յայտնի է, ես բոլորովին արդար
էի, բայց սրտանց ասացի:

— Մեղաւորը միայն ես եմ...

Իմ թշնամին ամենաչար ծիծաղով հռհռաց
և սողալով ասաց.

— Ինչ տխմարն է այս ցածահոգի լուսա-
տուիկը... ան, ինչքան յիմար է:

ենք երկուսս մնացինք։ Այս իմ
կեանքի ամենաբաղդաւոր բոլէն
էր։ Գեղեցկուհի-լուսատտիկը իմ
ընկերուհիս եղաւ։ Այո, սա այն
արարածն էր, որ պակասում էր
ինձ և որը իմ կեանքը բաղդաւոր
ութեամբ լցրեց։ Մենք վճռեցինք միասին
ապրել և երբէք չբաժանուել իրարից։

Ես ծիծաղում էի, թռչկոտում, ուրախու-
թիւնից գլորւում և բոլորովին չնկատեցի, թէ
ինչպէս կատարեալ լուսատտիկ դարձայ, այ-
սինքն՝ ինչպէս իմ մէջքի վրայ ևս նոյնանման
կանաչ լապտեր լոյս ընկաւ, ինչպէս որ միւս
իսկական լուսատտիկներն ունէին։ Այդ շատ
գեղեցիկ էր և ես աղամայ սկսեցի հպարտանալ։

— Ինչպէս գեղեցիկ ես, հիացաւ ընկերու-
հիս։ Ես մինչև այժմ քեզ պէս գեղեցիկ լուսա-
տտիկ չեմ տեսել. իմացիր, որ աշխարհում ես
ամբողջ երեք օր է, որ ապրում եմ։

— Ես էլ նոյնպէս... Եւ ինչպէս զարմանալի
հանդիպեցինք իրար... Ահա թէ ինչ է նշանա-
կում ճակատագիր։

— Իսկ դու գիտե՞ս տնակ շինել, հարցրեց
նա։ Առանց տնակի անկարելի է ապրել...

— Ո՛հ, ես ամեն բան կարող եմ։ Առաջ փոս
կըփորեմ, յետոյ ամենափափուկ մամուռով
կըպատեմ, վերջը վերեկից այնպէս ճարտարու-
թեամբ հին տերևով կըծածկեմ, որ ոչոք չի
էլ նկատի, թէ մեր տունը որտեղ է։

— Եւ ինձ ուրիշ լուսատտիկներից կըպաշտ-
պանես չէ։ Նրանց մէջ էլ բաւական կուտասէր-
ներ կան, ինչպէս այժմեանը...

— Ես... ես նրանց ամենին կուլ կըտամ։

— Ահ, ինչ բա՛ջ ես... Այժմ ես քեզ աւե-
լի եմ սիրում։

Դուք մի կարծէք, որ ես պարծեցայ նրա
համար, որ ցոյց տամ ինձ լաւ կողմից, ո՛չ.
ես միայն ասացի այն՝ ինչ որ իրօք զգում էի։
Ոհ, այդ բոլէին ես ոչոքից չէի վախենում,
մինչև անգամ մը ջիւղներից և կեանքս ուրա-
խութեամբ կըզոհէի իմ ընկերուհուն պաշտ-
պան կանգնելով։ Ծիշտ է՝ առաջ ես տուն
չինած չէի, բայց իսկոյն հասկացայ, որ պէտք
է շինեմ, ինչպէս իսկական տղամարդ-ճիճու։
Միքանի բոլէյում մենք այնպէս ծանօթ ե-
ղանք, կասես մեր կեանքը միասին է անցկա-

ցել: Մինչև անգամ մեր մտքերն ու խօսքերը միանման էին:

—Ախ, ես էլ հէնց այդ միևնոյնը պիտի ասէի... կրկնում էր նա բաղդաւորութիւնից ժպտալով: Այո, հէնց այդ:

Այո՛, ես երջանիկ էի: Ո՛հ, ինչ որ կար շուրջս, բոլորն իմն էր և ամեն ինչ միմիայն ինձ համար գոյութիւն ունէր:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Ա

ս չգիտեմ՝ կարիք կայձեզ պատմելու, թէ ինչպէս բաղդաւոր էի... խոստովանում եմ, որ ես մինչև անգամ յարմար խօսք չէի գտնում, որ մօտաւորապէս արտայայտեմ այն ամենը, ինչ որ զգացի ու քաշեցի: Այդ մի բաղդաւոր երազ էր... Առաջ մէկը չկար, որի հետ փոխանակէի իմ մտքերը, իսկ այժմ ամբողջ գիշերներ մենք անդադար խօսում էինք: Նա, իմ սիրելի լուսատուիկն էլ քիչ փորձանքների չէր հանդիպել և իւր արկածների մասին զարմանալի սրտաշարժ կերպով էր պատմում: Պէտք է նկատեմ, որ նա թէև ճիճու, այնուամենայնիւ կին էր, իսկական կին, դրա համար էլ քիչ վախկոտ էր: Հէնց որ մի բան էր լինում, «Ախ, վախում եմ»... Այդ բանը երբեմն ինձ զրգուում էր, նրա վրայ բարկանում էի և ինձ օրինակ բե-

րում, որ ոչ մի բանից ու ոչորից չեմ վախենում:

—Նրա համար, որ դու տղամարդ ես, արդարացնում էր իրան ընկերուհիս:

—Այո՛, բայց այնուամենայնիւ...

Այժմ ամաչում եմ, որ ես մի քիչ պարծենկոտ էի, այսինքն՝ ոչ բոլորովին պարծենկոտ, այլ կարծես այդ ինքնաբերաբար էր դուրս գալիս: Օրինակ՝ ես չյայտնեցի թէ ինչպէս մըջիւններից բաշուեցի, ինչպէս մեռած ձկացայ, ինչպէս նապաստակից վախեցայ. միթէ քիչ այդպիսի դէպքեր կային, երբ իմ տղամարդի քաջութիւնը վտանգի էր ենթարկւում: Այն ինչ՝ ես անտաշ ճիճուից չվախեցայ ու նրա ոտը կրծեցի, յետոյ ես պատրաստ էի հէնց այժմ իմ կեանքը տալու միայն նրա համար, լուսատուիկներից ամենալաւին պաշտպանելու համար: Ճշմարիտ՝ ես չեմ ստում և չեմ աշխատում ինձ լաւամարդի շինել: Նա ցոյց էր տալիս, որ հաւատում է ինձ ու հիանում:

—Մի ինչքան հաճելի բան է քաջ լինել...

Առհասարակ նա ինձ շատ էր սիրում և այնքան խնամք տանում, որ մինչև անգամ ինձ ձանձրացնում էր:

—Ոչ մի տեղդ չե՞ ցաւում, կաշում էր ինձանից:

—Ոչ, կարծեմ բան չկայ...

—Դեմքդ մի տեսակ է...

—Ի՞նչպէս...

—Հիւանդի... լաւ կըլինի որ անա՛ այն կանաչ խոտն ուտես: Նա կօգնէ...

—Ես ասում եմ, որ բոլորովին առողջ եմ, տաքանում էի ես:

—Հաւատում եմ, հաւատում: Բայց իմ խաթեր համար արա՛... Դէ, միթէ դժուար է մի հատիկ խոտ ուտել:

Միթէ կարող ես կնոջը համոզել: Ես կուշտ էի, այնուամենայնիւ սիրտ խառնելու չափ ուտում էի այդ յիմար խոտից:

Յետոյ նա ինձ համբերութիւնից հանում էր, պատմելով ինչ-որ ձեանհաւի (рябчикъ) մասին, որ հարիւր անգամ կրկնել էր:

—Այդ սարսափելի դէպքերը, պատմեց նա աչքերը փակելով, ես մինչև անգամ այժմ իսկ դողում եմ յիշելուց... Իհարկէ ես բոլորովին անփորձ էի և չէի հասկանում, որ մեր ամենակատաղի թշնամիները արեւ մտնելուն պէս քնում են: Ես երիտասարդին յատուկ թեթեամտութեամբ արեւ մտնելուց առաջ սողացի խոտերի մէջ... Խմել էի ուզում և սողացի դէպք լիճը, որտեղից երեկոյեան զովսէր փչում և յանկարծ... Ոչ, նրանից անռելի բան չէ կարող լինել... Խոտը շարժուեց և իմ առաջ մի հրէշ կանգնեց... Դու թռչուն տեսել ես:

—Ոհ, այո՛: Քո հրէշը ձեանհաւն է, դեռ այն էլ ճուտը...

— Այո՛, այո՛, իսկական հրէշ: Ահագին մեծութեամբ, երկու ահագին ոտների վրայ ու ահագին պարանոցով... Իսկ կտուցը ինչպէս սարսափելի էր, նրանից վատթար բան չէ կարող լինել:

Նա նայեց վրաս իր սարսափելի աչքերով, սարսափելի կերպով երկարացրեց վիզը, ահռելի կերպով բացեց կտուցը և ուզեց ինձ բռնել...

— Իսկ դու մեռած ձկանգործ եղ: Հա՛, հա՛... Ես միշտ այդպէս եմ անում, այսինքն ես տեսել եմ ուրիշները ինչպէս էին ձկանում:

— Լսիր, խնդրում եմ. ես ուշաթափուեցայ և կարծում էի թէ արդէն այդ հրէշը ինձ կուլ է տուել և չէի համարձակւում աչքս բանալ, իսկ երբ ձանձարացայ անշարժ պառկելուց ու աչքերս բաց արի, նա այլևս չկար:

— Երևի նա էլ վախեցած կըլինէր և վախից մեռած:

— Դու ծիծաղում ես վրաս. ես բիշ էր մնացել իսկապէս մեռնէի: Երևակայիր՝ խոտը շարժւում է, նրա միջից մի սարսափելի վիզ է երկարանում ու երկու սարսափելի աչքեր ինձ վրայ չռում...

— Այո՛, գիտեմ, գիտեմ... բաւական է...

— Դու, կարծում եմ ուրախ կըլինէիր, եթէ այդ հրէշը ինձ կուլ տար, փնթփնաց նա: Այո՛, ես գիտեմ...

— Միթէ ես այդպիսի բան ասացի քեզ:

Վերջացաւ բանը նրանով, որ նա մինչև անգամ լաց եղաւ, իսկ ես ներողութիւն խընդրեցի: Ինչ արած՝ կեանքի մէջ փոքրիկ թիւրիմացութիւններ շատ են պատահում: Ի պատիժ իմ անուշադրութեան նա կրկին պատմեց իւր հրէշի հետ հանդիպելու պատմութիւնը և ես այնպէս ձկանորի, որ բոլորը ուշադրութեամբ լսում եմ: Իհարկէ խաբէին ու կեղծելը վատ բան է, այդ ես շատ լաւ գիտեմ. բայց եթէ ամենքին ստիպես միևնոյն պատմութիւնը հարիւր անգամ լսել և միևնոյն ժամանակ ստիպես, որ նա արտայայտէ և սարսափ, և բարկութիւն, և ցաւակցութիւն, և համակրանք — կարելի է խելագարուել:

Մի անգամ իմ անուշադրութեան համար իրանից դուրս գալով, ինձ մի սարսափելի խօսք ասաց՝ դու — վախկոտ:

— Ե՛ս...

— Այո՛... Ես կըցանկանայի նայել թէ դու ի՞նչ կանէիր այդպիսի հրէշի պատահելով:

Ես թաթով ընչացքս ուղղեցի և հպարտ պատասխանեցի.

— Այո՛, ես էլ կըցանկանայի նայել ինձ վրայ...

Իսկապէս ես հանաք արի. բայց սրանից մի շատ անհամ բան դուրս եկաւ, որ բիշ էր մնացել իմ մահուան պատճառ դառնար... Ոչ մի ժամանակ չպէտք է չափազանց շատ վիճել ու տաքանալ, որովհետեւ մի որեւէ աւելորդ բան կարող ես բերնիցդ թուցնել:

Բ

հա թէ ինչ բան էր: Մենք ամբողջ գիշերը վիճեցինք ու կրուկեցինք: Ես ոչ մի կերպ չկարողացայ «վախկոտ» խօսքը մոռանալ:

— Ես, վախկոտ, կրկնեցի ես: Լակ, ես քեզ ցոյց կըտամ, թէ ինչպէս վախկոտ եմ: Մենք այնքան վիճեցինք, որ չնկատեցինք թէ ինչպէս սկսեց արշալոյսը բացուել: Զարթնեցին առաջին թռչունները, գետի վրայի մառախուղը շարժուեց տեղից, վերջին աստղերը հանգան, մի խօսքով հրաշալի առաւօտ սկսաւ:

— Դու ձեռնհաւերը ռոտեղ տեսար, անմեղ կերպով հարցրի ես:

— Այստեղից շատ հեռու չէ, անտառի ծայրում, ուր այնպիսի հրաշալի հատապտուղներ են լինում:

Ես ոչինչ չասացի և ցոյց տուած ուղղութեամբ համարձակ սողացի: Նա իսկոյն իմ մըտադրութիւնը գուշակեց ու վազեց ետևիցս:

— Ո՛ւր ես գնում գժուածի պէս:

— Ա՛յ, կիմանաս... անգթաբար պատասխանեցի ես: Կրտեսնես, թէ ես վախկոտ եմ:

Ինչեր նա չարեց, աղաչում էր, լաց լինում, թաթերով ինձ պահում, բայց ես անդրդուելի մնացի: Ես վախկոտ: Տեսնենք: Ինչ ուղում էք մտածեցէք, ես վախկոտ չեմ: Ես սողացի հեռուն, աւելի հեռուն, ուղղակի անտառի ծայրը:

— Այդ ի՞նչ ես անում, աղաչում էր նա: Այս րոպէին այն հրէշը դուրս կըգայ հատապտուղներ ուտելու և քեզ կուլ կըտայ:

— Թող կուլ տայ, միայն իմացած եղիր, որ ես վախկոտ չեմ:

Զարացած՝ առանց մտածելու առաջ ու առաջ էի սողում: Բայց անտառի ծայրին հասնելով, ես արդէն հեռուից—պի-իկ, պի-իկ—մի չարագուշակ ճճճոց լսեցի: Ո՛հ, այդ սարսափելի հրէշների մի ամբողջ ընտանիք էր: Նրանք կանաչ խոտերում ամենախաղաղ կերպով բլճոճ էին անում, իսկ նրանց հրէշ—մայրը վիզը փայտի պէս երկարեցրած՝ արթուն հսկում էր նրանց: Երբ օդի մէջ որևէ թռչունի ստուեր էր անցնում, նա սարսափելի ձայներ էր հանում ու կրկնում. «Սիւրիւի երեխայք»

զգոյշ կացէք... Երեխայք, հեռու մի վազվզէք:
Երեխայք, բազէն կարող է ձեզ բռնել...

Գրողը տանէ այդպիսի սիրելի ընտանիքը:
Իմ սիրտը ճաքեց, շունչս կտրուեց ինչպէս այն
ժամանակ, երբ տեսայ Գէորգի գնդասեղին ան-
ցրած կենդանի պղծանքները:

Իհարկէ ես կանգ առայ ու մնացի քարա-
ցած: Հրէշի երեխաները շարունակեցին հա-
տապտուղ կտկտալ և միաժամանակ խոտերի
մէջ վխտող փոքրիկ ճանճիկներ կուլ տալ: Եւ
այդ այնպիսի անմեղ կերպով էին կատարում,
կասես չէին նկատում, թէ կենդանի արարա-
ծին կեանքից զրկում էին: Սրանից աւելի սար-
սափելի ինչ կարող է լինել, մանաւանդ երբ
ինքդ ես զգում, որ անհատական քեզ պիտի բռն-
են ու կուլ տան, դէ գնահ այն ժամանակ յի-
շիր քեզ ուտողին: Յանկարծ... Ո՛չ, ես խօսք
չեմ գտնում և չեմ էլ յիշում, թէ այդ ամենը
ինչպէս հետեւեալ պատահեց: Բայց իմ ընկե-
րըս տեսաւ, թէ ինչպէս հրէշներից մինը ճիւ-
ճիւլարեց ու ասաց.

— Պի-իկ: Արի այս ճիւճուն էլ փորձեմ.
կարծեմ համեղ պիտի լինի...

Յետոյ իմ սիրելի լուսատուին ինձ պատ-
մեց, թէ ինչ էր անցել զխովս:

Հրէշը, ասաց նա, բացեց կտուցը, կտկտաց
ու քեզ բերանը ձգեց... Ես կարծեցի, որ հար-
ուածը ուղղակի գլխիդ հասաւ և սարսափից

աչքերս փակեցի: Ինձ այնպէս թուաց թէ ան-
վերջ դարեր անցան. յետոյ լսում եմ. «Պի-իկ,
այս ինչ անպիտան բան է, բոլորովին համ չու-
նի»: Հրէշը մի ուրիշ ճանճի ետեից ընկաւ, իսկ
դու անշարժ մնացիր գետնին փռուած: Ինչ
անէի: Ամենից առաջ վազեցի դէպի ջուրը, մի
փոքրիկ խոտիկ կտրեցի, ցօղով թրջեցի և այդ
կենդանաբար ջրից մի կաթիլ բերանդ կաթե-
ցրի: Առաջին խօսքը, որ ասացիր, այս էր՝ «Ես
այնուամենայնիւ վախկոտ չեմ»: Յետոյ զա-
ռանցանքի մէջ ընկար: Դու երևակայում էիր
թէ հրէշի քարճիկումն ես և սկսում ես այն-
տեղ փափկանալ, որ անցնես նրա ստամոքսը:
Գիտակցութիւնդ տեղն եկաւ միայն երեկոյ-
եան, երբ հովը փչեց: Իմ խղճուկս, ինչքան ես
տանջուեցի. երբ դու վերջապէս աչքերդ բա-
նալով հարցրիր՝ «Ո՞րտեղ եմ», ես քեզ համ-
բուրեցի ու ասացի. — «Դու ինձ հետ ես, իմ
միակ լուսատուիկ»... Ինչքան ես զղջացի, որ
քեզ վախկոտ անունը տուի: Ո՞վ կարող էր են-
թադրել, որ մի խօսքի համար այդպիսի ցա-
ւալի դէպք պիտի պատահէր: Ո՛հ, այժմ ես
զգոյշ կըլինիմ, շատ զգոյշ. երբէք աւելորդ
խօսքեր չեմ խօսի:

Այս դժբաղդ դէպքից յետոյ, ես ամբողջ
երկու օր անկողնում պառկած էի և բաւական
ժամանակ ունէի մտածելու: Եւ ես շատ բաներ
մտածեցի...

ՅԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Ա.

Իւանդ լուսատտիկ... զրանից տխուր ինչ կարող է լինել... Ինձ համար աւելի ցաւալի էր, որ այդ հիւանդ լուսատտիկը ինքս էի: Երեւակայեցէք մի փոքրիկ փոսիկ, անցած տարուայ թխտենու տերևով ծածկուած, իսկ տերևի տակ անբաղդ ճիճուն պսուկած:

Ում սիրտը չի ցաւի այս պատկերը տեսնելիս: Ես ինձ խղճում էի, ինչպէս բոլորովին մի կողմնակի լուսատտիկ. չէ՞ որ հիւանդ լուսատտիկ և առողջ լուսատտիկ, երկու տարբեր ճիճուններ են: Ի՞նչ կեանքը կասես երկու մաս էր բաժանուած: Այո, ես ինձ վրայ իբրեւ կողմնակի անձն էի նայում ու զարձեալ խղճում,

որովհետեւ բոլոր միւս լուսատտիկներն առողջ էին և վայելում էին կեանքը: Կարծում եմ յուսահատութիւնից կրճեռնէի, եթէ նա չլինէր, իմ ամենալաւ և միակ ընկերը: Ո՛հ, նա մի ըստէ անգամ ինձանից չէ հեռացել ու բոլոր ժամանակ միտքարել է այնպիսի լաւ ու քաղցր խօսքերով:

— Զէ որ ուրիշ լուսատտիկներն էլ հիւանդանում են, ասում էր նա իր հրաշալի ձայնով, և դեռ ինչպէս... Ես մէկին տեսել եմ, երեք ոտը պակաս էր և չէր կարողանում սողալ: Մի ուրիշի աչքին մէկը չկար, երրորդին... Մի՞թէ քիչ դժբաղդութիւններ են պատահում լուսատտիկների հետ, մանաւանդ եթէ...

— Մանաւանդ եթէ ի՞նչ...

— Դու չե՞ս բարկանայ, որ ասեմ: Ո՛հ, լիւնում են և կամակոր լուսատտիկներ... բոլորովին կամակոր:

— Հասկանում եմ թէ ում համար ես ասում...

— Քեզ համար չէ, ուրիշ լուսատտիկների մասին է խօսքս:

Նա աշխատում էր ինձ հետ չվիճել, թէև այդ հեշտ բան չէր: Խեղճը ամեն ջանք գործ էր դնում, որ ինձ չզրգուէ և ամբողջ ցերեկը ոչ մի անգամ նա չյիշեց այն զգուելի ձեանհաւերի մասին, կասես նրանք աշխարհում բնաւ գոյութիւն չեն ունեցել:

Փոսիկում պառկած՝ անգործութիւնից ես սկսեցի իմ շրջապատը ուսումնասիրել։ Կասէք թէ ինչ մի հետաքրքրական բան պիտի լինի, բայց այնուամենայնիւ այդ մի ամբողջ աշխարհ է։ Այո, մի աշխարհ, թէև փոքրիկ։ Բանը մեծութեան մէջ չէ։ Օրինակ՝ ինչքան լաւ էր փոսիկը ծածկող թխտենու գորշ տերևը։

Ես ուշադրութեամբ ուսումնասիրեցի նրա կազմուածքը, բոլոր շլերը, որոնցից ցանցի նման տերևի կմախքն է կազմուել։ Ինչքան գեղեցկութիւն կայ այդպիսի մի տերևի մէջ։ Իսկ նրա շուրջը կեանքը եռում էր։ Միքանի անգամ մօտեցան փոքրիկ սև պղոճներ և սև բեխերը շարժելով հարցրին.

— Դու դեռ կենդանի՞ ես, լուսատուիկ։

— Այո, դեռ կենդանի եմ...

— Լաւ... մենք յետոյ կրգանք, երբ կըմենես։

Այս շատ սիրուիւր էր նրանց կողմից։ Դրանք գերեզմանափոր-պղոճներ էին, որ եկել էին ինձ թաղելու։ Ես մինչև անգամ չկարողացայ նրանց վրայ բարկանալ։ Ինչ արած՝ ամեն մէկը երևի իւր սեպհական պարապմունքն ունի։

Յետոյ գիշերը պառկած եմ ու զգում, թէ ինչպէս մէկը ներքևից հրում է ինձ։ Ես չհամբերեցի, բարկացայ։

— Ո՞վ է, բաւական չարացած բղաւեցի։

— Ախ, ներեցէք... թոթովեցին մանկական

քնքոյշ ձայներ։ Մենք կանաչ խոտիկներ ենք։ Քիչ ուշացանք հողի մէջ, ճիշտն ասած՝ քնով էինք անցել, այժմ շտապում ենք դէպի վեր... Դու մի փոքր այն կողմը քաշուիւր, լուսատուիկ։

Խոտիկը այնպէս քաղաքավարի կերպով խնդրեց, որ ես ուրախութեամբ միւս կողքիս շուռ եկայ։ Անկեղծ ասած՝ դեռ երէկ ես մեծ բաւականութեամբ նրանց կուտէի, բայց այսօր ախորժակ չկար։ Ինչ արած՝ թող աճի, նրա բաղդն է։

Հօ-հօ-հօ: Է՛յ, դուք թաւամազ ճագարներ, պո-
զաւոր եղջերուներ, փայտօրիկներ, ձեանհաւեր
ու բոլոր մանրիկ թռչնիկներ, այստեղ եկէք:
Մի՞թէ չէք ուզում ձեր տիրոջը ճանաչել:

Այծամարդը պարզասիրտ էր ու բարի. ա-
մենքը նրան սիրում էին և ոչոք ահանջ չը-
գրեց: Բայց նա չտիրեց: Ինչ արած՝ որ չեն
լսում, բայց չէ՞ որ «Անտառի թագաւոր» անու-
նով են պատուում: Սկզբում վախեցայ, երբ
նրա հոհոցն ու քոքոցը լսեցի, իսկ յետոյ
ես էլ սիրեցի: Կասես մինչև անգամ անյար-
մար էլ կըլինէր, եթէ անտառը տէր չունենար:
Բայց այժմ գիտես, որ Այծամարդ կայ և բո-
լորովին հանգիստ ես:

Սակայն մի անգամ այսպիսի դէպք էլ տե-
սայ: Այծամարդի մօտ վագեց գեղեցկադէմ
եղջերուն, որի ետեւից էին ընկել գայլերը և
սկսեց աղաչել.

— Տէր, այս ի՞նչ բան է: Մենք գայլերի
ձեռքից չենք կարողանում քեզ մօտ անտա-
ռում ապրել... պաշտպանիր մեզ...

Այծամարդը սաստիկ ուրախացաւ ու այն-
պէս բղաւեց, որ նրա ձայնը անտառի ամեն կող-
մը հասաւ:

— Հօ-հօ-հօ... այստեղ եկէք ամենքդ: Լսեցէք
թէ ինչ է ասում ձեր տէրը: Հօ-հօ-հօ...

Առաջինը սանամայր—աղուէսը մօտեցաւ,
իւր թաւամազ պոչը տակը դրեց, նստեց մի

կողմ ու լաղտոտաց: Նրա ետեւից յամրաքայլ
եկաւ փնթփնթան արջը ու շնթոնեց շարքում:
— Բարով, սանամայր:

Եկան երկարօտն կռունկները, մօտ վագե-
ցին ճագարները, թռան եկան փոքրիկ թռչնիկ-
ները, իսկ գայլերն ամբողջ խմբով հաւաքուե-
ցին:

Այծամարդը մի կոճղի վրայ նստած՝ ուրախ
հարցրեց.

— Ամենքդ էլ այստե՞ղ էք... Դէ առաջ, եղ-
ջերու, դու ասա՛: Իսկ յետոյ գայլերը կըխօ-
սեն: Ես ձեզ կըդատեմ... Միայն տես՝ չխաբես:

— Իսկ նրանք ինձ չէ՞ն ուտի, հարցրեց եղ-
ջերուն:

— Ո՛չ, չեն համարձակուի... Իսկական ճըշ-
մարտութիւնն ասա:

— Ասելու առանձին մի բան էլ չունիմ, գան-
գատուեց եղջերուն: Ես երբէք ոչ մէկին չեմ
վիրաւորել... խոտ եմ ուտում, հանգստանում,
վազվզում և դարձեալ հանգստանում եմ: Իսկ նը-
րանք, առանց որևէ պատճառի յանկարծ ետե-
ւիցս ընկան ու եթէ դուք չլինէիք, ինձ պատառ-
պատառ կանէին: Ահա ամենը:

— Բաւական է, վճռեց Այծամարդը: Այժմ
դուք խօսեցէք մոխրագոյն գայլեր: Իսկ ձեզ ձեր
բաջութեան ու ճարպիկութեան համար սիրում
եմ, բայց ճշմարտութիւնը ձեզանից թանգ է:
Գայլերը թէև բաջութեան ու ճարպիկու-

թեան կողմից յայտնի էին, բայց խօսել չգիտէին: Նստած լպստում են իրանց դնչերը, միմեանց հրում... և ոչ մի խօսք:

— Թոյլ տուէք ինձ, տէր, նրանց փոխարէն խօսել, մէջ մտաւ աղուէսը: Այդ գործերը ես շատ լաւ եմ հասկանում:

Այծամարդը նայեց Աղուէսին, ծոծրակը քորեց ու ասաց.

— Քեզ լաւ եմ ճանաչում, սանամայր: Դու բաւական խորամանկ ես... Էհ, խօսիր, տեսնենք:

Աղուէսն առաջ անցաւ ու սկսեց.

Ամեն ինչ կարելի է խօսել և ամեն մէկը իւր օգտին պիտի խօսէ: Այնպէս չէ, տէր:

— Այո, այդպէս է, սանամայր...

— Եղջերուն գանգատում է գայլերի վրայ, գայլերն էլ գուցէ քիչ անգամ չեն իրանց վրայ փորձել եղջերուի պոզերն ու սմբակները, այնպէս չէ, տէր իմ:

— Այդպէս է, այդպէս է, սանամայր:

— Իմ մասին միթէ քիչ բաներ են դուրս տալիս...

— Դէ, իզուր ես այդ մասին խօսում, սանամայր, քո մասին ինչ որ ասում են ճշմարիտ է... Քո մուշտակը լաւ է, բայց համբաւդ վատ:

— Էհ ես գոռոզ չեմ ու չեմ վշտանում, որ իմ մասին զրախօսութիւն են անում: Տեղն եկաւ ասացի...

— Դէ, էլ մի երկարացրու, սանամայր, ըսկսեց բարկանալ Այծամարդը: Խօսում ես, բան խօսիր, ապա թէ ոչ զուր ժամանակ ես կորցնում: Տես ինձ մօտ խորամանկութիւն չբանեցնես...

— Ես իսկոյն, տէր իմ: Խօսքով երկար կըլինի հասկացնել, գործով պէտք է ցոյց տալ, որ ամենքը տեսնեն: Այն ժամանակ կերևայ արդարն ու մեղաւորը: Եղջերո՛ւ, դու ցոյց տուր թէ ինչպէս էիր խոտ ուտում...

Եղջերուն մի կողմը բաշտեց ու սկսեց խոտ ուտել:

— Լա՛ւ, գովեց աղուէսը: Այժմ դուք, գայլեր, ցոյց տուէք թէ ինչպէս նրա վրայ յարձակուեցիք:

Գայլերին էլ հէնց այդ էր պէտք: Նրանք ամբողջ խմբով ընկան եղջերուի ետևից, որը ստուերի պէս անյայտացաւ անտառում: Այծամարդը տեսնելով որ աղուէսն իրան յիմարացրել է, կատաղութիւնից պոկեց իւր տակի կոճղը և ուզեց խորամանկ աղուէսի գլխին տալ, բայց նրա հետքն անգամ չերևաց:

— Այ խաբերայ, ա՛յ դու անախտան... բղաւեց Այծամարդը աղուէսի ետևից ընկնելով: Ես նրան ցոյց կըտամ... Հօ-հօ-հօ...

Մի ժամից աղուէսը վերադարձաւ: Նա

հազիւ էր շունչ բաշում այնքան լափել էր եղջերուի թարմ մսից։

— Ախ, ինչքան դժուար է աշխարհում ապրելը, հառաչեց նա պառկելով։ Գայլերը եղջերուին բռնեցին, ինձ էլ մի պատառ ընկաւ...

Աղուէսը դեռ չէր բնել, որ Այծամարդը երևաց։

— Ո՞րտեղ է աղուէսը, գոռաց նա։ Ես նրան պատառ-պատառ կանեմ...

— Քեռի, ահա նա այնտեղ քնած է, վերեից ձայն տուեց ճագարը։

— Այժմ բեզ հետ, սանամայր, մեր հաշիւը կըտեսնենք։ Կիմանաս թէ ինչ ասել է տիրոջը խաբել...

Աղուէսը չիմանալու դրեց, հառաչեց ու արտասուալից ասաց։

— Ո՛հ, ես մեռնում եմ... Գայլերը քիչ մնաց որ ինձ պատառ-պատառ անէին։ Ես ուզում էի նրանց ձեռքից եղջերուին խլել, նրանք ինձ վրայ ընկան։ Հազիւ կենդանի ազատուցի։

— Իսկ դու չե՞ս խաբում, բարկացած հարցրեց Այծամարդը։

— Մի՞թէ ես կըհամարձակուեմ բեզ խաբել, տէր իմ։ Ես այնքան վազեցի, որ կաշուիցս քիչ մընաց դուրս գայի... Ամեն կերպ աշխատում էի բեզ գոհացնել, այն ինչ դու ինձ ես ուզում պատառ-պատառ անել։

Այծամարդը մտածութեան մէջ ընկաւ, քրեց ծոծրակն ու ասաց։

— Կարելի է ճշմարիտ է ասածդ, սանամայր, բայց այնուամենայնիւ չեմ հաւատում։ Տես միւս անգամ չըռնուես...

յս դէպքը ինձ մտածելու ստիպեց։ Առաջ ամեն բան այնպէս պարզ էր. ես բոլոր կենդանիներին բարիի ու չարի էի բաժանում։ Բարիները նրանք էին, որոնք մեզ լուսատուիկներին չէին նեղացնում, իսկ չարերը—որոնք մեզ ուտում էին։ Դրանից պարզ ինչ կարող է լինել։ Բայց այս դէպքում մի ուրիշ բան էր դուրս գալիս և ես չէի կարող առաջուայ նման կենդանիներին բաժանել։ Դուրս էր գալիս, որ չարերը

երբեմն բարի էին երևում, իսկ բարիները—չար։
Յետոյ միայն հասկացայ, որ ամեն կենդանի
կարող է լինել և բարի և չար հանգամանե-
րերին նայելով։

Այո, աշխարհում ապրելով և ամեն բան
գիտելով ակամայ խելօքանում ես, թէև այն-
պիսի լուսատուիկներ գիտեմ, որոնք ոչ մի բա-
նի մասին չեն ուզում մտածել։ Երևի նրանք
երբէք ձեանհաւի բերանը չեն ընկել...

—Այո, դժուար է աշխարհում ապրելը,
զանգատուեց իմ ընկերուհին, իմ սքանչելի
լուսատուիկը, խորամանկ աղուէսի խօսքերը
կրկնելով։ Նա, ինչպէս ես նկատեցի, սիրում էր
ուրիշի խօսքերը կրկնել։

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Ա.

յսքան ժամանակ ապրելով,
ես կարծում էի թէ ամեն
փորձանք գլխովս անցաւ և
նոր վտանգներ անհնար է
մտածել։ Մինչև անգամ ցա-
ւալի է, երբ մտածում ես, որ մեր լուսատու-
իկներին ուրախութիւններն այնքան չնչին ու
մանր են, իսկ նեղութիւններն ու վտանգները
այնպէս մեծ։ Մինչև անգամ իմ ընկերուհին,
իմ թանգագին լուսատուիկն էլ տրտնջաց.

—Կեանքի անախորժութիւնը նրա մէջն է,
որ չափազանց վտանգներ կան... Եթէ ես աշ-
խարհը շինէի, շատ բան ուրիշ կերպ կը փոխէի։
Այո... ես կ'ոչնչացնէի այն ամենը, որ մեզ լու-
սատուիկներին վնասում է։

—Բայց ամենից առաջ իհարկէ ձեանհա-
ւերին, կատակ արի ես։

—Ո՛հ, ես մինչև անգամ չեմ կարողանում այդ հրէշի անունն արտասանել... Բայց միթէ քիչ ուրիշ անգուրեկան կենդանիներ կան—գորտերն, մրջիւնները, պղոճները. ինչո՞ւ համար նրանք գոյութիւն ունին: Չէ՞ որ եթէ քննենք, աշխարհը շինուած է ու գոյութիւն ունի միայն մեզ լուսատուիկներէս համար, ուրեմն պէտք է թողնել միայն այն, ինչ որ մեզ օգուտ է բերում կամ հաճոյք պատճառով: Չեմ կարծում, որ հարկաւոր լինի այս պարզ ճշմարտութիւնն ապացուցանել:

—Իսկ ես կասկածում եմ, որ միւս կենդանիներն էլ նոյնն են մտածում, ինչ որ դու այժմ ասացիր: Մրջիւնների մասին ես հաւատացած եմ, որ նրանք հաստատապէս բոլորը իրանցն են համարում և աշխատում են ամեն բանի տիրանալ: Եթէ նրանց կամքին թողնէին, ամբողջ աշխարհը մի մրջնոց կը շինէին ու իրանք մէջը կապրէին:

Նա մտածման մէջ ընկաւ, մինչև անգամ հառաչեց: Յետոյ մի բան միտն ընկաւ և ուրախ-ուրախ ասաց.

—Գիտե՞ս ինչ կայ: Ես երբ դեռ բոլորովին փոքրիկ լուսատուիկ էի, մի շատ պառաւ լուսատուիկ, որ ծերութիւնից արդէն մեռնում էր, մի բան ասաց: Նրան կարելի է հաւատալ, որովհետեւ նա պէտք չունէր ինձ խաբելու: Այո, նա ասաց ինձ. «Դու շուտ-շուտ երկնքին նա-

յիր, երբ երեկոյեան ամեն կողմից նրա վրայ են սողում լուսատուիկները: Նրանք մեր լուսատուիկներն են, որոնք մեզ պէս գիշերներն են ապրում, իսկ ցերեկը քնում են և ոչ ոք չէ կարող նրանց տեսնել: Դու յաճախ մտածիր այս բանի մասին»:

—Իհարկէ... ասացի ես ակամայ յուզուած:

—Չէ՞ որ ոչ մրջիւններն են երկինք բարձրանում, ոչ ճիճուներն ու ձեռնհաւերը, այլ միայն լուսատուիկները: Պապիկ—լուսատուիկն արդարացի է...

—Իսկ նա չասաց քեզ, թէ նրանք երկնքում ինչ են ուտում: Չէ՞ որ այնտեղ ոչ խոտ կայ, ոչ ծաղիկ և ոչ մի բան...

—Նրանք միայն այն ջրով են սննդւում, որ ամեն օր ամպերը բերում են:

Ես կարծում եմ, որ այս մի բոլորովին դատարկ խօսակցութիւն էր, և մեր լուսատուիկային հպարտութիւնը մեզ շատ թանգ նստեց:

—Նայիր, նայիր... հազիւ թէ ընկերուհիս կարողացաւ ականջիս շշնջալ, որ ինքը շուտ եկաւ մէջքի վրայ ու մեռած ձևացաւ:

Իսկ նայելու յիրաւի բան կար... Երևակայեցէ՛ք՝ երբ ես շուտ եկայ, մի չտեսնուած հրէշ տեսայ, որ չար աչքերը չուել էր վրաս: Այդ օձն էր... այո, իսկական սև օձը: Նա սարսափելի կերպով հանել էր իւր երկճեղ լեզուն ու դանդաղ դէպի մեզ սողում: Ահից բար դարձայ և

չկարողացայ մի ոտս անգամ շարժել, իսկ օձը զլուխը վեր ու վեր բարձրացրեց, բաց արաւ անագին կարմրագոյն բերանը և...

— Թոյլ տուր հարցնել, դու ի՞նչ ես մէջ ընկնում. խոտերի միջից մի ձայն բարձրացաւ, երբ օձն ուզում էր ինձ բռնել: Դրանք իմ լուսատուիկներն են... թէև նրանք այնքան էլ համեղ չեն, բայց մի ամբողջ ժամ է, որ նրանց աչք եմ ածում և դեռ չէի որոշել, թէ այդ երկուսից որին առաջ ուտեմ:

Այս ասողը մի զգուելի հաստ գորտ էր, որ կասես միմիայն մի անագին փորից էր կազմուած: Օձը նրա վրայ նայեց ու քաղաքավարութեամբ պատասխանեց.

— Մենք կարող ենք նրանց բաժանել:

— Շնորհակալ եմ... դու ինձ թողնում ես մեռած լուսատուիկին, որն արդէն չորացել է և կարող է որկորումս մնալ ու խեղդել ինձ:

Նրանք երկար վիճեցին: Օձը ֆշշացնում էր, իսկ գորտն այնպէս բարձր կռկռում, կասես հաստ մահակով մէկը նրա փորին խփում լինէր:

Բ

Ժուար է ասել թէ այս տարօրինակ վէճը ինչով կրկերջանար, երբ յանկարծ աւելի սարսափելի բան պատահեց: Ինձ թւում է, որ մեր ամբողջ կեանքը միմիայն ան ու սարսափից է կազմուած...

Երևակայեցէք մի այսպիսի պատկեր. մինչդեռ օձն ու գորտը վիճում էին, ես սողացի իմ ընկերուհու մօտ և հէնց որ ուզում էի մեռած ձկաններն ինձ, յանկարծ վերեից շուռցով մի անագին բան թռաւ ներքև և երկուսիս մէջտեղը ցցուեց:

Սարսափելի հարուածից ես ու իմ ընկերուհին մի կողմ ընկանք, որովհետև հարուածը ուղիղ երկուսիս արանքումն էր:

— Թի՛նւ, Թի՛նւ... մի ձայն փնթփնթաց. ար-
ժէ՞ այսպիսի անպէտք բան ուտել: Ուզեցի եր-
կու ճիճուներին միանգամից կտցել, միայն
կտուցս գետնի մէջ խրուեց... բահ, ահա թէ որ-
տեղ են իմ անուշիկ բարեկամները... Օձը փոր-
ձեց խոտերի մէջ թագ կենալ, բայց սարսափելի
կտուցն ահագին մկրատի պէս բռնեց նրան ու
նա սկսեց գալարուել ու ֆշշալ: Մի ուրիշ ոչ
պակաս սարսափելի կտուց էլ գորտի փորի
մէջտեղից բռնեց և նա կասես օդը բարձրացաւ
և յետոյ ես տեսայ նրա յետին թաթերը, միայն,
երբ կուլ էր գնում ամբողջովին բաց կտուցի
մէջ գլորուելով:

— Ո՛չինչ, համեղ է... ասաց գորտ ուտող
կտուցը: Լաւ հաստիկ ու պարարտ գորտ է:

Օձի կուլ տալը շատ էլ հեշտ չէր: Նա եր-
կար ժամանակ ուղրուում էր, ֆշշացնում ու
զուր աշխատում անողորմ թշնամուն թշուա-
ւորել: Բայց հրէշներն օգնեցին իրար. մէկը
բռնեց օձի գլուխը, միւսը պոչը և օձը միջից
կիսեցին: Ես այժմ միայն նայեցի այդ արարած-
ների վրայ, որ երկար ոտներ, երկար վիզ և
սարսափելի կտուցներ ունէին, իրանք էլ մար-
գու բարձրութեամբ: Նրանց փետուրներին
նայելով կարելի էր ենթադրել, որ նրանք
թռչուններ էին:

— Նրանք կռուներ են, բացատրեց ինձ
իմ ընկերուհին:

Սաստիկ վախից յետոյ, նա այնքան ուշքի էր
եկել, որ սողաց խոտերի մէջ ինձ որոնելու:

— Կռուներն են, ուրախացայ ես: Ուրեմն դը-
րանք մեր ամենալաւ բարեկամներն են...

— Դու լսե՛լ ես թէ առաւօտեան արշալուսին
դրանք ինչպէս են կո՛ւլը-կո՛ւլը կանչում...

— Ասենք մեր բարեկամները շատ խղճալի
ձայն ունին: Մինչև անգամ ես խղճում եմ
նրանց: Կասես մի բան կորցրած լինին...

— Այդ մեզ չէ վերաբերում: Թող կանչեն
ինչպէս իրանց հաճելի է, բայց որ նրանք մեր
թշնամիներին կոտորում են այդ մեզ է վերա-
բերում: Ինչքան գորտեր, օձեր ու զանազան
արարածներ պէտք է ուտեն, որ մեր այդ եր-
կու բարեկամները կշտանան... Եթէ դրանք չը-
լինէին, մենք չէինք կարող ապրել:

— Ներողութիւն, բայց և այնպէս ահա այս
բարեկամը քիչ առաջ ուզում էր մեզ ուտել
և հայհոյեց անպիտան ճիճուներ ասելով... Լաւ
բարեկամներ են...

— Ո՛չ, նրանք կատակ են արել...

— Լաւ կատակ է, ինչ ասել կուզէ:

— Կռուները փայլուն բաներ են սիրում,
այդ նրանց թուլութիւնն է: Նրանք կուլ են
տալիս ամեն փայլուն բան...

— Շատ շնորհակալ եմ... դրանից ինձ ինչ
թեթևութիւն: Շատ պէտքս է թէ նրանք սի-

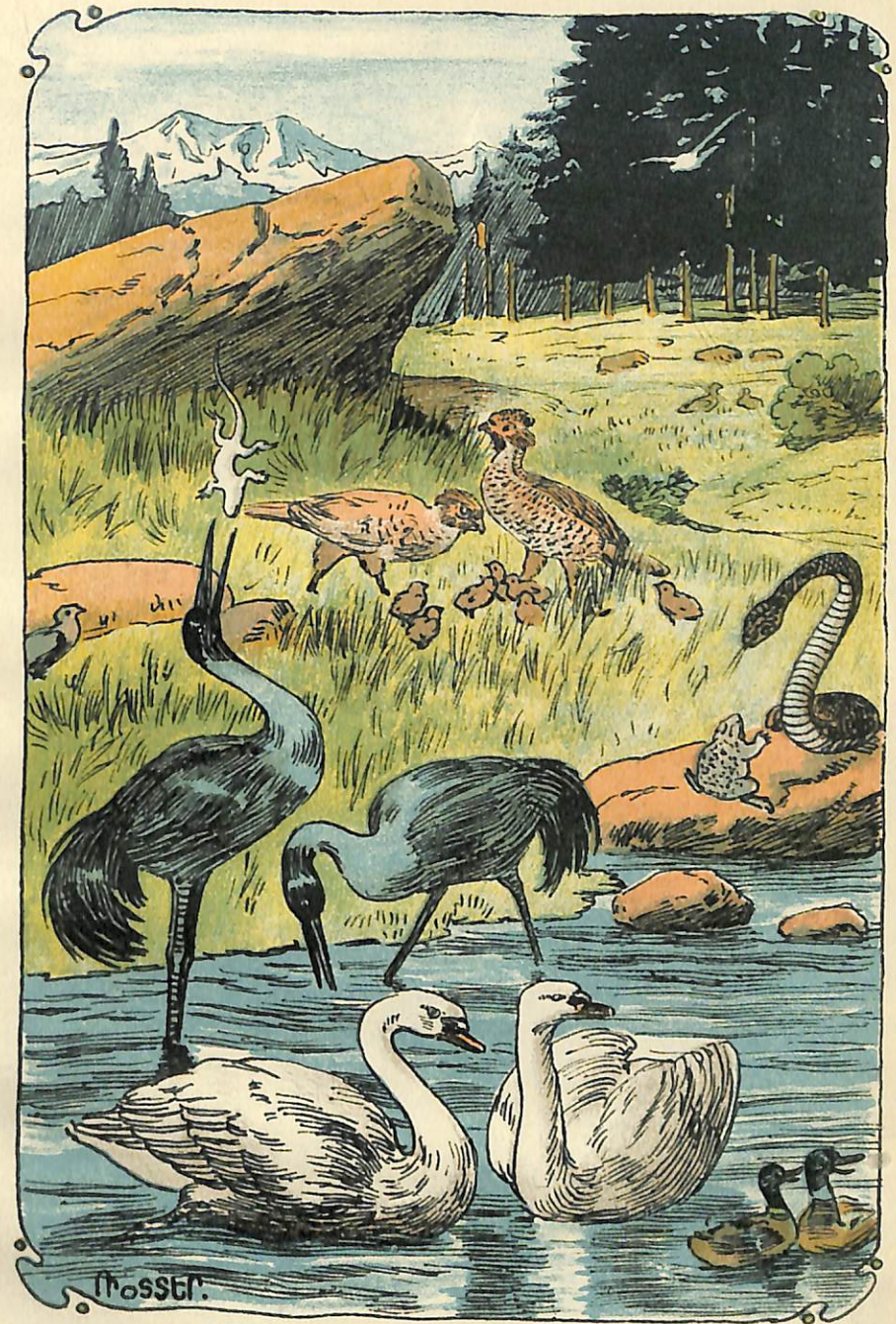
րում են... Այնուամենայնիւ այդպիսի բարեկամներից հեռու մնալն աւելի ապահովութիւն է:

— Այո, բարեկամները զանազան են լինում, ինձ հետ համաձայնեց իմ ընկերուհին:

Կռունկները անկասկած մարդ ու կին էին: Մարդը, թւում էր թէ, հոգում էր նրա մասին և չափազանց բաղաբաժարութեամբ նրան թողեց օձի գլուխը, բայց կինը մի երկու անգամ կտցահարեց և դժգոհութեամբ ասաց.

— Շատ շնորհակալ եմ... այս անպէտք բանը դու կեր: Փափուկ մասը կերել ես ու գլուխը ինձ համեցէք անում:

Մարդը, ինչպէս երևում էր, չուզեց վիճել և այնպէս ցոյց տուեց իրան, իբր չէ լսում: Այս բանը ես շատ հաւանեցի և վճռեցի ինքս էլ նոյնպէս վարուեմ, որ ընտանեկան անախորժութիւններ չլինին: Միայն ես չեմ կարողանում մի ոտի վրայ կանգնել, ինչպէս այդ անում էր կռունկ-մարդը, երբ կռունկ-կինը գլուխը թևի տակ դրած ննջում էր: Երևի նախաճաշին շատ գորտեր էր կերել և ուզում էր հանգստանալ, իսկ նա իբրև պահապան էր կանգնած կնոջը և վիզը ձգած, աչքերը բաց նայում էր շուրջը:

եառոյ ես ծանօթացայ, երկու
կարապների և մի բազի հետ:
Ոչինչ, լաւ թռչուններ են: Նրանք
էլ լուսատուիկների պէս գիշերնե-
րըն էին դուրս գալիս եղեգնոտում
կերակրուելու: Ես դրանց էլ, ինչ-
պէս կռունկներին, մեր բարեկամ-
ներն եմ անուանում: Միայն անդուրեկան էր,
որ կարապները հպարտանում էին: Լողում էին
ու հպարտանում:

— Մենք ամենագեղեցիկ թռչուններն ենք:
Մեզանից գեղեցիկ թռչուն չկայ: Ամենքը մե-
զանով հրճւում են...

Մինչև անգամ լսել զգւում էի: Երբեմն
սողում էի մինչև ափը և կանչում.

— Բարով, պարոն կարապ:

Նա երբեք իսկոյն չէր պատասխանում, այլ սկզբում ծռում էր վիզը, թևերը թափ տալիս ու յետոյ ասում:

— Այդ դ՞ուք ես, լուսատտիկ: Դէ, ասա ի՞նչ պէս ես ապրում:

— Ոչինչ... Միայն ոչ լողալ գիտեմ, ոչ էլ թռչել:

— Առանց դրանց էլ լաւ ես... Հապա տես քանի ոտներ ունիս և դեռ գիշերներն էլ լոյս ես տալիս:

Կարապ-կինն ինձ նախանձում էր. «Ախ եթէ կարապները կարողանային լոյս տալ, ինչպէս այդ ճիճուները... այն ժամանակ էլ ուրիշ բան չէի խնդրի»: Ամենից ծիծաղելին էր երբ կարապները ամին էին դուրս գալիս ու սկսում էին ծռու ու սև ոտներով ման գալ: Ահա ձեզ գեղեցկութիւն. քանի որ լողում է ջրում, գեղեցիկ է, դուրս է գալիս ամբողջ—բանի պէտք չէ: Ինչպէս ինքն է այլանդակ, այնպէս էլ իւր քայլերը:

Բաղն աւելի ևս ծիծաղելի շարժուածք ունի: Նա առհասարակ վատ է ման գալիս և բացի այդ՝ ամեն անպէտք բան ուտում է, այնպէս որ լիք բարձիկը անգաղար կախ է ընկնում, որից նա բոլորովին հարթ տեղերում անգամ վայր է ընկնում: Առհասարակ նա սատիկ շատակեր է. նա թէ հոտած ձուկ է ուտում, թէ որդեր, թէ գորտերի ձուաններ և մին-

չև անգամ գետի տիղմը: Բայց և այնպէս խաղաղասէր բնաւորութիւն ունի:

— Ես չեմ հասկանում ինչպէս կարելի է այդպէս ապրել, զարմանում էի ես: Ձեր կեանքը ամբողջապէս ուտելու մէջ է անցնում...

— Ես ինչ անեմ, որ այդպիսի ստամորս ունիմ. միաժիտ կերպով արդարացնում էր իրան բազը: Ստամորսս իմ թշնամին է. ինչքան որ ուտեմ, դարձեալ ուզում եմ ուտել. իսկ երբ կշտանում եմ—ուզում եմ քնել: Այսպէս չեմ էլ իմանում թէ ամառն ինչպէս եկաւ ու գնաց: Յետոյ պէտք է ձմեռը տաք լողով թռչել. այդ ժամանակ ահա ճանապարհին լաւ բաղցածանում ես:

Բոլոր այդ ծանօթութիւնները, խօսակցութիւններն ու անձնական փորձը ինձ այն մտքի բերին, որ թէև աշխարհը ստեղծուած է լուսատտիկներին համար, որի մասին իհարկէ ոչ մի կասկած չկայ, բայց իրանք լուսատտիկները, ինչպէս ինձ թւում է, կարող էին ուրիշ կերպ կազմակերպուել: Եթէ նրանց բարձր հասակ տային, եղջերուի ոտներ, գայլի հոտառութիւն, կարապի թևեր, աղուէսի խորամանկութիւն, մրջիկների աշխատասիրութիւն, արծուի սրատեսութիւն և արջի ոյժ,—այն, եթէ այս ամենը միացնենք, այն ժամանակ մի սքանչելի լուսատտիկ դուրս կըգար և ոչոքից ու ոչ մի բանից չէր վախենայ: Շատ հեշտ է քաջ լինել:

երբ կայ սյժ, ճարպիկութիւն, խորամանկութիւն ու արագ ոտներ: Հէնց որ մի բան պատահեց, փախիր: Ինչքան երկար ես աշխարհում ապրում, այնքան աւելի ես համոզւում, որ կատարելութիւն աւանդ գոյութիւն չունի:

Երբ այս ամենը իմ ընկերունի լուսատուիկին պատմեցի, նա սկսեց վիճաբանել:

— Բոլոր կատարելութիւնները օգտի չեն ծառայում: Այո, մանաւանդ վտանգաւոր է գեղեցկութիւնը: Այդ մասին խնդրեմ ինձ հետ մի վիճիր:

— Ես չեմ էլ մտածում վիճելու... բայց այնուամենայնիւ ես բեզ լաւ չեմ հասկանում... Ո՞ւմ կարող է գեղեցկութիւնն արգելք լինել:

— Շատ շատերին... Եղջերուն համեղ միս ունի—նրան սպանում են, որ միսը ուտեն. ճագարը գեղեցիկ բուրդ ունի—նրան սպանում են, որ մորթուց օգտուեն. թռչուններին կոտորում են համեղ մսի ու բմբուլների համար, իսկ գեղեցիկ միջատներ, ծաղիկներ ու քարեր հաւաքում են դարդի համար:

Նա մասամբ ճշմարիտ էր և ես միւս կողմից յիշելով կռունկին, որ իր ընկերունիւ հետ չվիճեց, լռեցի: Միմիայն իմաստութիւնն է, որ միշտ և ամենքին օգուտ է բերում...

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Ա.

յո, շատ անցքեր անցան մեր գլխով. դժուար է մինչև անգամ այդ ամենը մի առ մի մտաբերել: Ինձ թւում է, որ մինչև անգամ սկսել եմ միքանի բաներ շփոթել, կարելի է որ միքանի տեղ էլ աւելորդաբանութիւն եմ արել: Այնուամենայնիւ ուզում եմ մինչև վերջը ասել:

Հասաւ եօթներորդ գիշերը: Յանկարծ մի տխրութիւն եկաւ վրաս: Այո, աշխարհում ես ամեն բան տեսայ, ամեն ինչ փորձեցի և ամեն բանի համա առայ ու ինձ ոչինչ չէր հետաքրքրում: Սողում ես դէպի խոտը—ծանօթ է բեզ խոտը, փորձել ես նրան. տեսնում ես մրջիկներին—մրջիկն էլ ծանօթ է, բանի-քանի անգամ եմ նրա ձեռից փախել ու թագկացել: Սունկն

էլ—հին ծանօթ է. գորտը—նոյնպէս, ձեանհա-
ւը նոյնպէս, արջը, պղոճը, կարապը, ամեն մի
մօթեղ—նոյնպէս: Մի խօսքով ձանձրալի է, հե-
տաքրքրական բան չկայ: Այո, հասաւ եօթնե-
րորդ գիշերը և յանկարծ իմ մէջ այս միտքը
յղացաւ—որ ես ամենքից խելօք եմ: Միւս լու-
սատտիկները դեռ նոր են սկսում ապրել, իսկ
ես աշխարհիս ամեն բանը լաւ գիտեմ: Յան-
կարծ մի ուրախութիւն է պատում ինձ, ոչ թէ
ուրախութիւն, այլ հպարտութիւն: Պառկում
եմ ու հպարտանում ինքս ինձ:

—Քեզ ի՞նչ է պատահել, զարմացած հարց-
նում է իմ ընկերուհին: Հիւանդ չլինե՞ս,

—Սխալւում ես...

Ես հպարտութեամբ լռում եմ: Երեւի նա
չգիտէր թէ ում հետ գործ ունի, բայց ինձ թը-
ւում է, որ նա կարող էր մի բան նկատել:

Ես մինչև կէս գիշեր հպարտացայ, այն ինչ
միւս յիմար լուսատտիկները ամենայնաւոր
կերպով սողում էին այս ու այն կողմ ու աւե-
լի յիմար կերպով ամեն մի անպէտք բան ու-
տում: Նրանք ինձ մօտ էլ եկան. նայում են
ու հարցնում:

—Դու ինչո՞ւ ես պառկել, արի խաղանք:

Իսկ այնպէս ձևացայ, իբր թէ նրանց յի-
մար խօսքերը ոչ լսում եմ և ոչ հասկանում:
Աստուած սիրէ՞ք, ես պէտք է նրանց հետ խա-
ղամ... Ինձ աւելի այն էր վշտացնում, որ նը-

րանք յամառ կերպով չէին ուղղում հասկանալ,
թէ ում հետ են խօսում և ես աւելի հպար-
տացայ: Չեմ ասի, որ այս բանը շատ էլ հաճե-
լի կամ հեշտ բան է: Բայց ինչ արած՝ պէտք
է համբերել:

Իմ սիրելի լուսատտիկը սաստիկ անհան-
գիստ եղաւ ու իբր պատահմամբ մի շատ ծե-
րուկ լուսատտիկ բերեց, որը հազիւ էր շար-
ժւում:

—Ապա լեզուդ ցոյց տուր. ասաց այդ ա-
նամօթը: Ո՛չինչ լեզուն կարգին է... ապա
տուր քո թաթը:

Նա իմ ոտը բռնեց, մի ինչ-որ բան համա-
րեց ու կրկին ոչինչ չգտաւ: Նա ծերութիւնից
յիմարացել էր ու բոլորովին չնկատեց, որ ես
ամենախելօք լուսատտիկ եմ, իսկ ես այդ մա-
սին ոչինչ չասացի: Ծիշտն ասած՝ ես սկսեցի
կարգին բարկանալ... Գիթացէք, ամենքը կասես
խօսք են տուել ու ոչինչ չեն ուղղում նկատել,
բայց բանը կարծեմ ամառուայ լուսնեակ գի-
շերուայ պէս պարզ է:

Անցաւ և կէս գիշերը, իսկ ես շարունակ
հպարտանում էի:

Արդեօք փորձել էք գիշերը աստղալից եր-
կինքը դիտել: Այդ շատ հետաքրքրական է: Ամ-
բողջ երկնքի երեսին կասես լուսատտիկներ
լինին փռուած և նրանք ամենքը շարժւում են
մեզ հասարակ լուսատտիկներին նման, միայն

այն զանազանութեամբ, որ նրանց շարժողութիւնը աւելի դանդաղ է: Ես գլխի ընկայ, որ այս առաջ է գալիս նրանց վսեմութիւնից: Երեւի նրանք էլ հիւանդանոցում էին ուղեւոր ցանկանում յիմարաբար վազվզելով սողալ: Խելօք լուսատիկն ինչ ունի շտապելու: Թող ուրիշները իրար անցնեն, հոգս անեն ինչքան ուզում են: Ես մինչև անգամ փորձեցի նրանց հետ խօսել, բայց նրանք այնպէս ձևացան, իբր թէ ոչինչ չեն լսում: Այս բանը իմ պատուին դիպաւ:

— Ես էլ ձեզ չեմ ուզում ճանաչած լինել, բղաւեցի ես. ես էլ գետնին կընայեմ—դէ, կերէք...

Այս անգամ էլ նրանք այնպէս ցոյց տուին, որ ոչինչ չեն լսում: Բայց ինչ որ կար սրտումս բոլորը նրանց ասացի ու իմ մէջ մի ուրիշ միտք յղացաւ. եթէ ես ուզում եմ ծանօթանալ, թող ծանօթանամ գլխաւոր լուսատիկի հետ, որ ցերեկն անգամ լոյս է տալիս և որին յիմար մարդիկ արեգակի տեղ են ընդունում: Երբ ես հիւանդ պառկած էի և ամբողջ օրը չէի բնել, ես այդ լուսատիկին մի քիչ տեսայ, բայց նրա հետ ծանօթանալու ո՞վ սիրտ ունէր:

Բ

մ յանդուգն մտադրութեան համար իհարկէ ես ոչինչ չասացի իմ սիրելի ընկերոջը. մինչև անգամ երբ առաւօտ եղաւ և արշալոյսը բացուեց, ինձ իբրեւ քնած ձևացրի, որ չիմանայ:

Արեւն ամպերի միջից բարձրանում էր մեծ ու կարմիր և առանց ճառագայթների, կասես դեռ չէր կարողացել քնից լաւ զարթնել: Ամեն ինչ, որ գիշերը ապրում էր, իսկոյն թագկացաւ և ծիծաղելի էր տեսնել, թէ որդերն ինչպէս էին հողի տակ թաղւում, մկները իրանց բներում ծածկւում, բուերը իրանց փշակներում քնով անցնում և առհասարակ բոլոր կեանքը կասես մեռնում էր: Իմ բունը սաստիկ տանում էր, բայց ես ինձ պահում էի և աշխատում չքնել: Ես սպասում էի, մինչև որ արեւը բոլորովին կըզարթնի:

Պէտք է ասել, որ ցերեկը իմ շուրջը բոլորովին ուրիշ կերպարանք ստացաւ և ես չէի կա-

ըողանում իմ հարազատ տեղերը ճանաչել: Խոտը աւելի կանաչ գոյն էր առել, երկնքի մուգ կապոյտ գոյնը—բաց գոյն, մառախուղը կտաւի պէս փռփռալով բարձրացաւ դէպի վեր, իսկ սնտառում ու թփերի մէջ մի մեծ աղմուկ, իրարանցում ընկաւ: Այդ ցերեկուայ թռչուններն էին, որ զարթնել սկսել էին գոգերի պէս ճւճըլալ, ծւծալ ու շշշալ: Դրանից զգուելի բան դեռ լսած չկայի: Դեռ մի կողմից էլ քամին բարձրացաւ, ծառերը սկսեցին խշխշալ կասես թէ գանգատուում լինէին:

Արեւը հետզհետէ աւելի էր բարձրանում: Ցօղը, որ աղամանդի անձրևի պէս ծածկել էր խոտերը, չորացաւ: Ծաղիկներից մի արբեցուցիչ բուրմունք բարձրացաւ, մինչև անգամ փշատերև ծառերն ու հասարակ խոտը իրանց հոտով լցրին օդը: Երբ բոլորովին տաքացաւ, մինչև անգամ յիմար թռչունները ծածկուեցին անտառի խորքերում ու դադարեցին երգելուց: Հասաւ ծանօթանալու ամենալաւ ժամանակը և ես սողացի մերձակայ թմբի վրայ, որտեղից աւելի յարմար էր խօսել:

— Ե՛յ, Լուսատուիկ-եղբայր, բարով քեզ, ես այնպէս բարձր կանչեցի, որ ինքս էլ մի քիչ վախեցայ:

Պատասխան չկար: Արեգակն էլ աստղերի պէս ձևացրեց, որ ոչինչ չէ լսում ու չի հասկանում: Նա բոլորովին կոլոր ձև ունէր ու հա-

զար լուսաւոր ոտներ, որ փռուում էին չորս կողմը—մարդիկ դրանց ճառագայթ անունն են տալիս:

— Ե՛յ, եղբայր, ի՞նչ ես լսում: Երկրորդ անգամ կանչեցի ես: Դեռ ազգակից էլ ես... Ա՛խ, ինչպէս վատ է այդ արարքը:

Պատասխան չկար:
— Եղբայր, դու կամ յիմար ես, կամ խօսել չես իմանում, երրորդ անգամ բղաւեցի: Այդ մինչև անգամ անքաղաքավար է... հասկանում ես:

Կրկին ամենատխուր լուրթիւն: Այդ արդէն բոլորովին անքաղաքավար էր և ես սկսեցի ամենավատ լուսատուիկի պէս հայհոյել նրան: Չեմ կարծում, որ այդ միջոցին ես գեղեցիկ դէմք ունենայի, բայց ինչ արած՝ երբ սիրտս այնպէս նեղացած էր, ես չկարողացայ ինձ դսպել:

— Դու հէնց մի վատ լուսատուիկ ես: Այն... Քո պատկերն էլ ամենայիմարն է... Եւ այդ նրանից է, որ դու գիշերները քնում ես. բոլորովին չգիտես թէ աշխարհում ինչ է կատարւում: Քո լոյսն էլ ամենայիմար լոյսն է...

Պէտք է որ ես տաքացած ժամանակս շատ յիմարութիւններ խօսած լինէի, որովհետեւ մի արծաթահնչիւն ծիծաղ լսուեց: Այդ ծիծաղը անտառի զանգակիկին էր, դեղնածաղիկնե-

րին, արծաթագոյն շուշաններին, խաւոտ առիւ-
ծատամներին...

— Տեսէք, տեսէք, ինչ չար լուսատիկ է.
կրկնեցին բոլոր ծաղիկները:

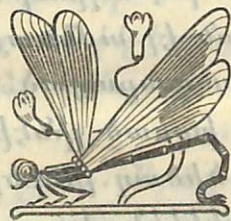
— Նա տխմար է, բոլորովին տխմար...

— Ա՛խ ինչքան յիմար է...

Կարող էք երեւակայել, թէ որքան բարկա-
ցայ: Ես միանգամից յարձակուեցի ամենքի
վրայ ու սկսեցի առաջին հանդիպած դեղնա-
ծաղիկը կրծել: Իսկ նա իւր դեղին գլուխը շար-
ժում ու միայն ծիծաղում էր.

— Յիմար, յիմար...

Այս բանի վրայ ուշքից գնացի և խոտերի
մէջ պառկած մնացի մինչև երեկոյ, երբ Այծա-
մարդը գալով բռնեց ինձ ինչպէս և շատ շա-
տերին ու բերեց շաքտեց լճի մէջ, որ յաւեր-
ժահարսներին վախեցնէ: Յուրտ ջուրը ինձ վրայ
թարմ ազդեցութիւն արաւ և ես յանկարծ ուշ-
քի եկայ ու տեսայ, որ Զրամանուկը ինձ բռնել
էր, ինձանով խաղում ու զուարճանում էր:

Բ

մ յանդուգն մտադրութեան հա-
մար իհարկէ ես ոչինչ չասացի
իմ սիրելի ընկերոջը. մինչև ան-
գամ երբ առաւօտ փաւ և ար-
շալոյսը բացուեց, ինձ իբրև քնած
ձեացրի, որ չիմանայ:

Արևն ամպերի միջից բարձ-
րանում էր մեծ ու կարմիր և առանց ճառա-
գայթների, կասես դեռ չէր կարողացել քնից լաւ
զարթնել: Ամեն ինչ, որ գիշերը ապրում էր,
իսկոյն թաղկացաւ և ծիծաղելի էր տեսնել,
թէ որդերն ինչպէս էին հողի տակ թաղւում,
մկները իրանց բներում ծածկւում, բուերը ի-
րանց փշակներում քնով անցնում և առհասա-
րակ բոլոր կեանքը կասեւ մեռնում էր: Իմ
բունը սաստիկ տանում էր, բայց ես ինձ պա-
հում էի և աշխատում չընել: Ես սպասում էի,
մինչև որ արևը բոլորովին կըզարթնի:

Պէտք է ասել, որ ցերեկը իմ շուրջը բոլո-
րովին ուրիշ կերպարանք ստացաւ և ես չէի կա-

բողանում իմ հարազատ տեղերը ճանաչել: Խոտը աւելի կանաչ գոյն էր առել, երկնքի մուգ կապույտ գոյնը—բաց գոյն, մառախուղը կտաւի պէս փռփռալով բարձրացաւ դէպի վեր, իսկ անտառում ու թփերի մէջ մի մեծ աղմուկ, իրարանցում ընկաւ: Այդ ցերեկուայ թռչուններն էին, որ զարթնել սկսել էին գժերի պէս ճւղճաւ, ծւծաւ ու շշշաւ: Դրանից զգուշի բան գեռ լսած չկայի: Դեռ մի կողմից էլ քամին բարձրացաւ, ծառերը սկսեցին խշխշալ կասես թէ գանգատւում լինէին:

Արևը հեռո՛հեռո՛ է աւելի էր բարձրանում: Յօղը, որ աղամանդի անձրևի պէս ծածկել էր խոտերը, չորացաւ: Ծաղիկներից մի արբեցուցիչ բուրմունք բարձրացաւ, մինչև անգամ փշատերև ծառերն ու հասարակ խոտը իրանց հոտով լցրին օդը: Երբ բոլորովին տաքացաւ, մինչև անգամ յիմար թռչունները ծածկուեցին անտառի խորքերում ու դադարեցին երգելուց: Հասաւ ծանօթանալու ամենալաւ ժամանակը և ես սողացի մերձակայ թմբի վրայ, որտեղից աւելի յարմար էր խօսել:

— Է՛յ, Լուսատտիկ-եղբայր, բարով բեզ, ես այնպէս բարձր կանչեցի, որ ինքս էլ մի բիշ վախեցայ:

Պատասխան չկար: Արեգակն էլ աստղերի պէս ձևացրեց, որ ոչինչ չէ լսում ու չի հասկանում: Նա բոլորովին կոլոր ձև ունէր ու հա-

զար լուսաւոր ոտներ, որ փռւում էին չորս կողմը—մարդիկ դրանց ճառագայթ անունն են տալիս:

— Է՛յ, եղբայր, ի՞նչ ես լսում: Երկրորդ անգամ կանչեցի ես: Դեռ ազգակից էլ ես... Ա՛խ, ինչպէս վատ է այդ արարքը:

Պատասխան չկար:

— Եղբայր, դու կամ յիմար ես, կամ խօսել չես իմանում, երրորդ անգամ բղաւեցի: Այդ մինչև անգամ անբաղաքավար է... հասկանում ես:

Կրկին ամենատխուր լուր թիւն: Այդ արդէն բոլորովին անբաղաքավար էր և ես սկսեցի ամենավատ լուսատտիկի պէս հայհոյել նրան: Չեմ կարծում, որ այդ միջոցին ես գեղեցիկ դէմք ունենայի, բայց ինչ արած՝ երբ սիրտս այնպէս նեղացած էր, ես չկարողացայ ինձ զսպել:

— Դու հէնց մի վատ լուսատտիկ ես: Այո՛... Քո պատկերն էլ ամենայիմարն է... Եւ այդ նրանից է, որ դու գիշերները քնում ես. բոլորովին չգիտես թէ աշխարհում ինչ է կատարւում: Քո լոյսն էլ ամենայիմար լոյսն է...

Պէտք է որ ես տաքացած ժամանակս շատ յիմարութիւններ խօսած լինէի, որովհետեւ մի արծաթահնչիւն ծիծաղ լսուեց: Այդ ծիծաղը անտառի զանգակիկին էր, զեղնածաղիկնե-

ըին, արծաթագոյն շուշաններին, խաւոտ առիւ-
ծատամներին...

— Տեսէք, տեսէք, ինչ չար լուսատիկ է.
կրկնեցին բոլոր ծաղիկները:

— Նա տխմար է, բոլորովին տխմար...

— Ա՛խ ինչքան յիմար է...

Կարող էք երևակայել, թէ որքան բարկա-
ցայ: Ես միանգամից յարձակուեցի ամենքի
վրայ ու սկսեցի առաջին հանդիպած զեղնա-
ծաղիկը կրծել: Իսկ նա իւր զեղին գլուխը շար-
ժում ու միայն ծիծաղում էր.

— Յիմար, յիմար...

Այս բանի վրայ ուշքից գնացի և խոտերի
մէջ պառկած մնացի մինչև երեկոյ, երբ Այծա-
վարդը գալով բռնեց ինձ ինչպէս և շատ շա-
տերին ու բերեց շպրտեց լճի մէջ, որ յաւեր-
ժահարսներին վախեցնէ: Յուրտ ջուրը ինձ վրայ
թարմ ազդեցութիւն արաւ և ես յանկարծ ուշ-
քի եկայ ու տեսայ, որ Զրամանուկը ինձ բռնել
էր, ինձանով խաղում ու զուարճանում էր:

Այստեղ լուսատուիկի պատմութիւնը վեր-
ջացաւ. նա յօրանջեց ու յոգնած ձայնով ասաց.

— Ահա ես այստեղ ձեզ հետ խօսքի եմ բըն-
նուել և բոլորովին մոռացել եմ սիրելի լու-
սատուիկին... Ա՛խ որքան ապերախտ եմ: Պէտք
է իսկոյն որոնեմ նրան: Զրամանուկ, դու ինձ
բաց կըթողնես, չէ՞...

Փոքրիկ յաւերժահարսը կանաչազարդ գլու-
խը ալիւր Զրապապի ուսին կըթնած՝ բաղցը
ննջում էր:

— Նրան մի՛ զարթեցնի... ցած ձայնով ա-
սաց ծերունին: Գնա՛ քո ճանապարհը: Շուտով
առաւօտ կըլինի:

Յաւերժահարս-Զրամանուկը բոլորովին բնած
էր, երբ Զրապապը ձեռքերի վրայ առնելով
զգուշութեամբ տարաւ եղեգնուտը: Ծերունին
ինքն էլ էր ցանկանում քնել: Նրա ձերմակ մօ-
րուսը թափանցիկ դարձաւ ու ինքն էլ գնալով
— գնալով օդի մէջ կասես հալուեց, նոսրացաւ:

— Քնել, բնել, բնել... որտեղից որտեղ Այծամարդի կռաւոցի ձայնը բարձրացաւ. նա դուրս էր եկել իր իշխանութեան մէջ պտտելու: Ահա իսկոյն արևը դուրս կը գայ հօ-հօ, հօ-հօ...

Ճանապարհին նա պատահեց արջին, որ զաղտուկ գնում էր դէպի մեղուի փեթակը:

— Ի՞նչ ես այստեղ թափառում, բղաւեց նրա վրայ Այծամարդը և մի լաւ արացի տուաւ մէջքին: Տուն կորիր, թափառական...

— Լաւ, գնում եմ, համաձայնեց արջը և մինչև անգամ բոր էլ չարեց: Դու կարծում ես շատ դուրեկան է, երբ մեղուները սկսում են խայթել:

— Գնա, գնա, քաղցրատէր... այդ բեղ ոտդ չէ գալիս: Հօ-հօ օ օ... բուեր, պասկուճներ, գնացէք ձեր տեղերը... Չղջիկներ, դէպի ծառերի փշակը... անկարգութիւն չեմ կարող տանել:

Այծամարդն սալա դուրս եկաւ դէպի լճի կողմը և բղաւեց.

— Էյ, դուք բաղեր, դէպի շամբը, իսկոյն արևը դուրս կը գայ: Հօ-հօ օ օ...

Նա նստեց լճի ափին, իւր այծի ոտները կախեց ջրի մէջ ու մտածութեան մէջ ընկաւ:

Ահա ամենքը Այծամարդին պախարակում են, բայց քանի քանի աշխատութիւններ կան: Ամեն ինչ պիտի նախատեսնէ, ամենքին տունը ըզէ, բոլորի մասին մտածէ:

— Քեռի, դու իմ լուսատարիկին չե՞ս տեսել. խոտի միջից մի բարակ ձայն լսուեց:

Այծամարդը շուռ եկաւ ու նկատեց լուսատարիկին, որ խոտերի մէջ կանաչ կրակի պէս լոյս էր տալիս և որոնում իւր ընկերուհուն:

— Քո լուսատարիկին, մտածեց մի քիչ Այծամարդը: Այո, ինչպէս չէ, յիշում եմ... նա շատ ժամանակ չէ, որ սողաց դէպի տուն ու բո մասին էր հարցնում... դէ, բաշուիր գնա... Անտառում ձեր նմանները շատ կան, ամենքին չես կարող հայել...

— Շնորհակալ եմ բեռի...

Մառախուղը սկսեց հանդարտ բարձրանալ լճի վրայ ու երկնքում մէկը միւսի ետեւից աստղերը հանգչել, կասես մի աներևոյթ ձեռք երկնքից նրանց պոկում լինէր. կկուն հեռուն կու-կու, կու-կու ձայներ էր հանում և այդ բանը Այծամարդի բարկութիւնը շարժեց: Այ բեղ բան, թռչուններն էլ փոխուել այլանդակուել են, գիշերներն էլ են կու-կու կանչում, ցերեկներն էլ:

— Դէ, բնելու ժամանակ է, եղբայր, վճռեց Այծամարդը, տեղից վեր կենալով: Ամենքդ ձեր տեղերը: Այ, լաւ: Հօ-հօ օ օ...

Եւ նա գնաց ու փոթորկից շուռ եկած մի եղևնու տակ վայր ընկաւ ու մրափեց:

Իսկ լուսատարիկը սողալով, սողալով տուն հասաւ ու գտաւ իւր ընկերուհուն, որ անհանգիստ նրան էր սպասում:

A decorative vignette featuring a bird perched on a branch with flowers, set against a circular background. The bird is facing right, and the branch extends from the left. The circular background has a textured, wood-grain-like pattern. The entire illustration is rendered in a dark, monochromatic style.

Այստեղ լուսատուիկի պատմութիւնը վեր-
ջացաւ. նա յօրանջեց ու յոգնած ձայնով ասաց.

—Ահա ես այստեղ ձեզ հետ խօսքի եմ բռնուել և բոլորովին մոռացել եմ սիրելի լուսատուիկին... Ա՛խ որքան ապերախտ եմ: Պէտք է իսկոյն որոնեմ նրան: Ջրամանուկ, դու ինձ բաց կըթողնես, չէ՞...

Փոքրիկ յաւերժահարսը կանաչազարդ զլու-
խը ալկոր Զրապապի ուսին կոթնած՝ քաղցր
ննջում էր:

— Նրան մի՞ զարթեցնի... ցած ձայնով ա-
սաց ծերունին: Գնա՛ր քո ճանապարհը: Շուտով
առաւօտ կըլինի:

Յաւերժահարս-Զրամանուկը բոլորովին քնած էր, երբ Զրապապը ձեռքերի վրայ առնելով՝ զգուշութեամբ տարաւ եղեգնուտը: Ծերունին ինքն էլ էր ցանկանում քնել: Նրա ճերմակ մօրուսը թափանցիկ դարձաւ ու ինքն էլ գնալով՝ գնալով օդի մէջ կասեա հալուեց, նստրացաւ:

—Քնել, քնել, քնել... որտեղից որտեղ Այծամարդի կռաւոցի ձայնը բարձրացաւ. նա դուրս էր եկել իր իշխանութեան մէջ պատելու: Ահա իսկոյն արևը դուրս կը գայ հօ-հօ, հօ-հօ...

Ճանապարհին նա պատահեց արջին, որ գաղտուկ գնում էր դէպի մեղուի փեթակը:

— Ի՞նչ ես այստեղ թափառում, բղաւեց նրա վրայ Այծամարդը և մի լաւ աքացի տուաւ մէջքին: Տուն կորիք, թափառական...

— Լաւ, գնում եմ, համաձայնեց արջը և մինչև անգամ բոր էլ չարեց: Դու կարծում ես շատ դուրեկան է, երբ մեղուները սկսում են խայթել:

— Գնա, գնա, քաղցրատէր... այդ բեղտող չէ՛ գալիս: Հօ-հօ օ օ... բուեր, պասկուճներ, գնացէ՛ք ձեր տեղերը... Չղջիկներ, դէպի ծառերի փշակը... անկարգութիւն չեմ կարող տանել:

Այծամարդն սպա դուրս եկաւ դէպի լճի կողմը և բղաւեց:

— Է՛յ, դուք բաղեր, դէպի շամբը, իսկոյն արևը դուրս կը գայ: Հօ-հօ օ օ...

Նա նստեց լճի ափին, իւր այծի ոտները կախեց ջրի մէջ ու մտածութեան մէջ ընկաւ:

Ահա ամենքը Այծամարդին պախարակում են, բայց բանի բանի աշխատութիւններ կան: Ամեն ինչ պիտի նախատեսնէ, ամենքին տունը բշէ, բոլորի մասին մտածէ:

— Քեռի, դու իմ լուսատարիկին չե՞ս տեսել. խոտի միջից մի բարակ ձայն լսուեց:

Այծամարդը շուռ եկաւ ու նկատեց լուսատարիկին, որ խոտերի մէջ կանաչ կրակի պէս լոյս էր տալիս և որոնում իւր ընկերուհուն:

— Քո լուսատարիկի՞ն, մտածեց մի քիչ Այծամարդը: Այո, ինչպէս չէ, յիշում եմ... նա շատ ժամանակ չէ, որ սողաց դէպի տուն ու բո մասին էր հարցնում... դէ, բաշուիր գնա... Անտառում ձեր նմանները շատ կան, ամենքին չես կարող նայել...

— Շնորհակալ եմ քեռի...

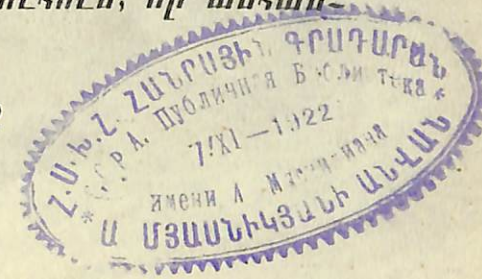
Մառախուղը սկսեց հանդարտ բարձրանալ լճի վրայ ու երկնքում մէկը միւսի ետեւից աստղերը հանգչել, կասես մի աներևոյթ ձեռք երկնքից նրանց պոկում լինէր. կիւռն հեռուն կու-կու, կու-կու ձայներ էր հանում և այդ բանը Այծամարդի բարկութիւնը շարժեց: Այդ բեղ բան, թռչուններն էլ փոխուել այլանդակուել են, գիշերներն էլ են կու-կու կանչում, ցերեկներն էլ:

— Դէ, քնելու ժամանակ է, եղբայր, վճռեց Այծամարդը, տեղից վեր կենալով: Ամենքդ ձեր տեղերը: Ա՛յ, լաւ: Հօ-հօ օ օ...

Եւ նա գնաց ու փոթորկից շուռ եկած մի եղևնու տակ վայր ընկաւ ու մրափեց:

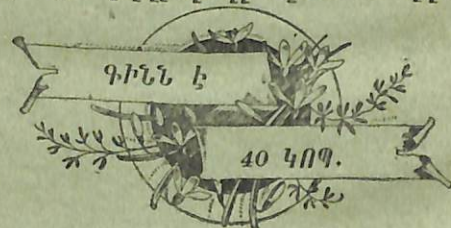
Իսկ լուսատարիկը սողալով, սողալով տուն հասաւ ու գտաւ իւր ընկերուհուն, որ անհանգիստ նրան էր սպասում:

Վ Ե Ր Զ

1 Վայրի կարասներ (սպառուած)	8
2 Առաջին վիշտ (սպառուած).	10
3 Անտառապահը (սպառուած).	12
4 Աշխէնն ու Մարգարիտը (սպառ.)	10
5 Աղբատի քախտը (սպառ.)	5
6 Գոհարիկն ու Աստղիկը (սպառ.)	10
7 Նելլօն ու Պատրաշը (սպառուած)	10
8 Գիւղըմ (սպառ.)	20
9 Կենդանի է արդեօք	8
10 Բարեկամներ (սպառ.)	12
11 Առակներ ընական պատմութիւնից	12
12 Մագնիս	12
13 Արջի պատմութիւնը: Գայլը	15
14 Ոգնիներ	8
15 Թմփիկը	12
16 Լերան աղջիկը (սպառ.)	20
17 Բու	12
18 Փոքրիկ Պարոյրի արկածները	15
19 Փիղ	8
20 Ռուբէնի գրադմունքը	25
21 Որը Աննան	12
22 Արցունք	15
23 Անճապոհ մանուկ.	10
24 Դարեւոր կաղնի	6
25 Խրամատի եզերքին	10
26 Լուսատիկներ	40

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին:

ՀՀ Ազգային գրադար

NL0391295

3965